Выходзіць з 20 снежня 1945 года

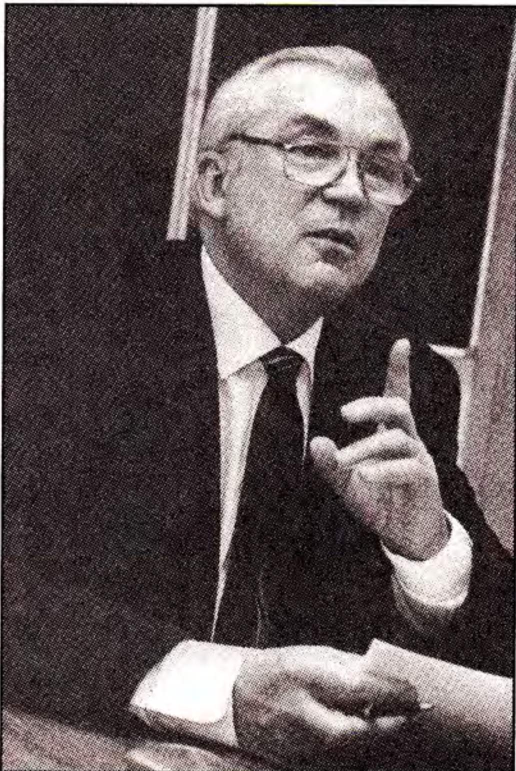
НАСТАЎНІЦКАЯ газета

ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

№ 46 (5377)
Субота, 13 красавіка

З дакладных крыніц

Рэформа дае больш самастойнасці

Адчувальныя змены адбываюцца ва ўсіх сферах адукацыйнай дзейнасці. Многія з гэтых новаўвядзенняў патрабуюць тлумачэння з боку кампетэнтных органаў, і ў першую чаргу - работнікаў Міністэрства адукацыі. Сёння "Настаўніцкая газета" адкрывае рубрыку "З дакладных крыніц" гутаркай з намеснікам Міністра адукацыі Казімірам Сцяпанавічам Фарыно, які адказвае на пытанні нашых чытачоў.

- Ужо блізіцца да завяршэння навучальны год, а хваляванне выпускнікоў школ толькі ўзрастае - хутка выпускныя экзамены. Ці будзе іх колькасць сёлета скарочана?

– Скажу шчыра, гэтае пытанне даўно турбавала і работнікаў Міністэрства адукацыі. І небеспадстаўна. Як вядома, для выпускнікоў сярэдніх агульнаадукацыйных навучальных устаноў лета заўсёды было самай напружанай парой, бо ў чэрвені–ліпені трэба здаваць шэсць выпускных і тры, а то і пяць уступных экзаменаў у сярэднія спецыяльныя альбо вышэйшыя навучальныя ўстановы. Мала таго, многія выпускнікі яшчэ асобна праходзяць тэсціраванне. Нагрузка, як бачыце, перавышае ўсе магчымыя нормы. Маладыя людзі адчуваюць вялікае псіхалагічнае напружанне, пастаянна знаходзяцца ў стрэсавым стане, што, безумоўна, дрэнна адбіваецца на іх здароўі. Не менш перажываюць за сваіх дзяцей і бацькі.

Каб зняць напружанне выпускной кампаніі, Міністэрствам адукацыі было прынята рашэнне аб скарачэнні колькасці экзаменаў за курс сярэдняй школы. Сёлета трэба будзе здаваць толькі чатыры. Два з'яўляюцца абавязковымі: матэматыка (пісьмова), беларуская мова альбо руская мова па выбару навучэнца (пісьмова). Астатнія два навучэнец можа выбраць сам. Іх пералік будзе апублікаваны ў "Настаўніцкай газеце".

- Казімір Сцяпанавіч, скажыце, калі ласка, ці пяройдуць сёлета на пяцідзённы вучэбны тыдзень усе сярэднія школы рэспублікі?

– З 1 верасня 2002 года ўсе агульнаадукацыйныя школы будуць пераведзены ў рэжым пяцідзённага вучэбнага і шасцідзённага рабочага тыдня. Каб пастаўленая задача была выканана, Міністэрствам адукацыі ўжо падрыхтаваны варыятыўныя вучэбныя планы. Яны былі ўзгоднены з Міністэрствам фінансаў і Міністэрствам аховы здароўя. Галоўнымі асаблівасцямі новых вучэбных планаў я б назваў, дакладнае вызначэнне колькасці гадзін на рэалізацыю дзяржаўнага кампанента адукацыі з улікам узроставых асаблівасцей дзяцей. А таксама пашырэнне школьнага кампанента адукацыі, што дазволіць педагагічным саветам школ размяркоўваць вучэбныя гадзіны з улікам індывідуальных асаблівасцей арганізацыі вучэбна–выхаваўчага працэсу навучальнай установы (маецца на ўвазе яе профіль, паглыбленне навучання і г.д.). Акрамя таго, варыятыўныя планы нарміруюць тыднёвую вучэбную нагрузку, якая даводзіцца на аднаго школьніка ў залежнасці ад яго ўзросту і тыпу самой навучальнай установы.

Адметна, што навучальны год будзе прадоўжаны на два тыдні. Гэта забяспечыць выкананне вучэбных планаў і праграм у поўным аб'ёме, а таксама захавае ўзровень якасці адукацыі на адпаведным узроўні.

- Якія перавагі, на ваш погляд, мае дзесяцібальная сістэма ацэнкі ведаў? Ці будзе яна ўведзена ва ўсіх школах?

– З новага навучальнага года дзесяцібальная ацэнка ведаў будзе ўкаранёна ва ўсіх агульнаадукацыйных школах. Яна, бясспрэчна, дазволіць практычна рэалізаваць прынцып гуманізацыі ўзаемаадносін удзельнікаў вучэбна-выхаваўчага працэсу, павысіць аб'ектыўнасць ацэнкі і якасць вучэбна–пазнаваўчай дзейнасці дзяцей, забяспечыць сацыяльную абароненасць асобы вучня, стварыць інварыянтную ацэначную шкалу, якую можна прымяніць да ўмоў рознаўзроўневага навучання.

- Як вы мяркуеце, ці павінна сёння школа зарабляць грошы?

– Нашы школы маюць права гэтым не займацца. Мы не можам іх абавязваць. Але само жыццё дыктуе свае ўмовы. Бюджэтнага фінансавання ледзьве хапае на заробак настаўнікам і аплату камунальных паслуг. А матэрыяльную базу абнавіць трэба. Часта можна ўбачыць у школе безнадзейна састарэлыя абсталяванне, мэблю, лабараторныя і практычныя прыборы, вучэбна–наглядныя дапаможнікі. У пошуку выйсця нашы кіраўнікі выбіраюць самы лёгкі шлях: збіраюць грошы з бацькоў на фіранкі, карты і нават на крэйду. Але ж гэтым сітуацыю не ўратуеш і бацькоў, такім чынам, пакрыўдзіш. Таму выхад адзін — трэба самім школам зарабляць грошы. І дадатковы канал фінансавання я бачу ў аказанні школамі якасных платных адукацыйных паслуг. Дарэчы, Міністэрства адукацыі ўжо распрацавала іх пералік і ўзгадніла з іншымі структурамі палажэнне аб парадку прадастаўлення гэтых паслуг.

Хачу засцерагчы нашых кіраўнікоў навучальных устаноў ад перагібаў. Да новай справы трэба ставіцца ўдумліва і адказна. І пры гэтым мець на ўвазе, што са сродкаў бюджэту забяспечваецца фінансаванне толькі дзяржаўнага і школьнага кампанента вучэбнага плана, а тое навучанне, якое прапаноўваецца звыш яго, па зацверджаных праграмах і ва ўстаноўленым парадку будзе лічыцца ўжо дадатковай платнай паслугай.

Яшчэ дадаў бы, што прапанаваныя Міністэрствам адукацыі новаўвядзенні шырока абмяркоўваюцца ў педагагічным асяроддзі. З гэтай мэтай кіраўнікі міністэрства сустракаюцца з педагогамі, дырэктарамі школ, кіраўнікамі раённых аддзелаў адукацыі ўсіх рэгіёнаў. Адметна, што мы знаходзім там поўнае паразуменне і падтрымку інавацыйнай дзейнасці нашага міністэрства.

Далейшыя яе кірункі будуць азначаны ў час Рэспубліканскай нарады кіраўнікоў раённых аддзелаў адукацыі і упраўленняў адукацыі аблвыканкамаў па праблемах мадэрнізацыі сістэмы адукацыі ў новым навучальным годзе.

Гутарыла Ала КЛЮЙКО.
Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Рэпартаж

З дыпламантаў – у студэнты?

У Мінску на базе прафесійна-тэхнічнага вучылішча № 55 прайшоў рэспубліканскі тур алімпіяды па рускай мове і літаратуры. Яго ўдзельнікамі сталі 35 навучэнцаў з 28 прафтэхустаноў рэспублікі, а таксама... супрацоўнікі Пасольства Расіі ў Беларусі. Яны, праўда, выступілі на гэтым мерапрыемстве ў ролі мецэнатаў.

У інтэрв'ю нашай газеце саветнік расійскага пасольства Уладзімір Трутнеў патлумачыў, што кірункі дзейнасці ў адукацыйнай сферы абедзвюх краін былі азначаны яшчэ на сумесным пасяджэнні калегіі міністэрстваў адукацыі Беларусі і Расіі. На гэтай сустрэчы, як вядома, быў узяты курс на уніфікацыю расійскай і беларускай адукацыі і стварэнне адзінай адукацыйнай прасторы. У рамках гэтых пагадненняў ужо распачалося цеснае супрацоўніцтва Маскоўскага Камітэта па адукацыі і Камітэта па адукацыі і справах моладзі Мінскага гарвыканкама.

Уладзімір Мікалаевіч заначыў, што гэтыя дзелавыя стасункі пачаліся з прыемнай навіны для мінчан. У адрас навучальных устаноў беларускай сталіцы ўжо дастаўлены гуманітарны груз з Расіі. Гэта вучэбная і вучэбна–метадычная літаратура па рускай мове і літаратуры. А на алімпіядзе расійскі бок падараваў камплекты відэаматэрыялаў па гэтых прадметах усім камандам удзельнікаў алімпіяды.

Але гэта было ўжо ў фінальнай частцы спаборніцтва.

А пачалося яно яшчэ 2 красавіка, у дзень яднання народаў Беларусі і Расіі, што мела свой знамянальны адбітак. На алімпіяду ж з'ехаліся лепшыя знаўцы рускай мовы і літаратуры, якіх вылучыла на конкурс беларуская прафтэхшкола.

У сваім каментары галоўны інспектар упраўлення прафесійна–тэхнічнай адукацыі Міністэрства адукацыі Галіна Гладкая расказала, што рэспубліканскаму туру алімпіяды папярэднічалі два этапы адбору – спачатку ў самой навучальнай установе, а потым – на абласным узроўні. Такім чынам, паспаборнічаць у веданні рускай мовы і літаратуры маглі ўсе, хто пажадае. А ў сталіцу прыбылі каманды, сфарміраваныя ўжо толькі з самых падрыхтаваных.

Галіна Уладзіміраўна заначыла, што асноўную нагрузку ў арганізацыі і фінансаванні мерапрыемства такога ўзроўню ўзяло на сябе Міністэрства адукацыі. Распрацоўкай заданняў алімпіяды займаўся Рэспубліканскі інстытут прафесійнай адукацыі і непасрэдна аддзел метадычнага забеспячэння агульнай сярэдняй адукацыі на чале з яго начальнікам Галінай Яначкінай.

Канкурсантам былі прапанаваны тры заданні: дыктоўка, літаратурна–лінгвістычная віктарына і чытанне на памяць. Больш падрабязна аб конкурсных іспытах можна было даведацца ў самой Галіны Станіславаўны, якая, дарэчы, была і членам журы.

Па яе словах, дыктант можна аднесці да сярэдняй групы складанасці. Ён ацэньваўся згодна з "Часовымі нормамі ацэнкі ведаў, уменняў і навыкаў вучняў агульнаадукацыйных школ". Амаль усе навучэнцы напісалі яго на даволі высокім узроўні. Што тычыцца літаратурна–лінгвістычнай віктарыны, дык яна складалася з пытанняў па рускай мове і літаратуры ў межах дзеючых вучэбных праграм. Аднак некаторыя пытанні мелі алімпіядны характар і былі разлічаны на агульную эрудыцыю навучэнцаў, кемлівасць і творчасць.

Кожнае заданне, зазначыла Галіна Станіславаўна, ацэньвалася згодна з яго зместам і насычанасцю. Гэта значыць, што арфаграфію ў разлік журы не брала, а ўлічвала толькі ўзровень ведаў.

Але, мажліва, самым захапляльным стаў апошні этап алімпіяды – чытанне напамяць прозы або паэзіі. Канкурсанты нагадвалі абітурыентаў тэатральных устаноў і вельмі імкнуліся да артыстызму. І не выпадкова. Дыкцыя, інтанацыя, выразнасць і эмацыянальнасць былі асноўнымі крытэрыямі ацэнкі гэтага конкурсу.

Дарэчы будзе сказаць, што не толькі распрацоўка крытэрыяў ацэнкі алімпіядных заданняў, ажыццяўленне іх праверкі былі ўскладзены на журы конкурсу. Яго старшыня, намеснік дэкана філалагічнага факультэта БДУ, дацэнт кафедры рускай мовы, кандыдат філалагічных навук Алена Яўгенаўна Долбік разам з яшчэ чатырма членамі журы так арганізавалі сваю работу, што ў конкурсе панавала поўная галоснасць і адкрытасць. Пасля кожнага этапа спаборніцтва для канкурсантаў і іх выкладчыкаў праводзіўся падрабязны аналіз вынікаў.

А ўжо канчатковыя былі падведзены ў апошні дзень алімпіяды. Роўных Юлі Коцікавай не было! Навучэнка Мінскага прафесійна–тэхнічнага каледжа электронікі была лепшай на ўсіх этапах і атрымала дыплом І ступені – самую высокую ўзнагароду. Дыпламантамі сталі таксама Аляксандр Зеляноў з Баранавіцкага прафесійнага ліцэя машынабудавання, Дзіяна Жукоўская з Магілёўскага прафесійнага ліцэя № 1, Наталля Аладзьіна з Мінскага прафесійна–тэхнічнага каледжа сферы абслугоўвання, Ксенія Зевакова з Магілёўскага эканамічнага прафесійна–тэхнічнага каледжа, Маргарыта Чарняўская з Віцебскага дзяржаўнага прафесійна–тэхнічнага каледжа. Разам з пераможцамі ўзнагароды атрымалі і іх педагогі.

Хто не атрымаў дыплома, набыў новыя уражанні. Дзеля гэта пастаралася Мінскае ПТВ № 55.

Навучэнцы сталічнай установы клапатліва апякалі сваіх гасцей: канцэрты, прагулкі, дыскатэкі надоўга запомняцца ўсім.

– Мы атрымалі столькі ўзнагарод, што хопіць на ўсіх, – смяецца кіраўнік брэсцкай каманды Наталля Іосіфаўна Шумская, загадчык кабінета прадметаў гуманітарнага цыкла абласнога вучэбна-метадычнага цэнтра прафесійнай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі.

Мы яшчэ раз упэўніліся, што такія алімпіяды вельмі патрэбны. Яны не толькі павышаюць прафесійны ўзровень выкладання агульнаадукацыйных прадметаў, а ўвогуле падымаюць імідж нашай сістэмы. Нездарма некаторыя ВНУ ўжо ўлічваюць алімпіяды ПТНУ ў правілах прыёму і прадастаўляюць ільготы нашым дыпламантам пры паступленні.

Мажліва, і сённяшнія пераможцы ў хуткім часе стануць студэнтамі.

Ала КЛЮЙКО.

НА ЗДЫМКУ: шчаслівыя пераможцы рэспубліканскай алімпіяды па рускай мове і літаратуры. У цэнтры – уладальніца дыплома І ступені Юлія Коцікава.

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Фота Юрыя БОНДАРАВА.

Наш "голас гімназіі"

У Людмілы Аляксандраўны Мешчараковай, намесніка дырэктара па выхаваўчай рабоце Мінскай педагагічнай гімназіі №3, сёння – юбілей.

Больш за трыццаць гадоў гэтая прыгожая, добрая, энергічная, незвычайна таленавітая жанчына прысвяціла бескарыслівому служэнню дзецям. Працавітасць, адказнасць і любоў да дзяцей у Людмілы Аляксандраўны ад бацькі – Аляксандра Апанасавіча, які шмат гадоў працаваў настаўнікам геаграфіі сярэдняй школы №7 Оршы.

Нарадзілася Людміла Мешчаракова ў Чыцінскай вобласці. Працавала ў Расіі, у Манголіі, у Германіі і на Беларусі. Была піянерважатай, бібліятэкарам, настаўнікам, намеснікам дырэктара школы.

Найбольш ярка педагагічны талент Людмілы Аляксандраўны праявіўся на ўроках гісторыі і ў арганізацыі выхаваўчай работы з вучнямі. Яе ўрокі – гэта новыя тэхналогіі, пастаянны пошук, творчасць, гэта высокі ўзровень ведаў і уменняў вучняў.

Школа Мешчараковай – гэта школа дэмакратыі і лідэрства, ініцыятывы і творчасці; гэта клубы "Экалогія чалавека", "Дэбаты", "Ініцыятыва"; гэта дзіцячая рэспубліка "Антарыс"; гэта яркія і незабыўныя школьныя святы, конкурсы, паходы і экскурсіі, сустрэчы і задушэўныя гутаркі.

Людміла Аляксандраўна ўмее не толькі зразумець, арганізаваць і натхніць дзяцей, яна ўмее разам з імі зрабіць жыццё цікавым, напоўненым дабром і творчасцю.

Яна заўсёды адкрытая да ўсяго новага, заўсёды ў акружэнні маладых настаўнікаў. Дзеці называюць яе "голас гімназіі" і ўдзячныя ёй за яркія, непаўторныя школьныя гады, за падараваную радасць узаемін і творчасці, за магчымасць праявіць сябе, зрабіць свой выбар, выказаць сваё меркаванне і пазіцыю.

Штодзённая праца Людмілы Аляксандраўны – лепшы ўзор для пераймання гімназістам – будучым настаўнікам. За адданасць сваёй прафесіі яна мае вышэйшую ўзнагароду – вялікую і шчырую дзіцячую любоў.

З юбілеем Вас, Людміла Аляксандраўна! Здароўя Вам, шчасця і радасці, новых поспехаў і здзяйсненняў!!!

Вашы вучні і калегі.

Выплаты пачаліся

Па стану на 8 красавіка, як патлумачыў начальнік Гродзенскага абласнога ўпраўлення адукацыі Уладзімір Антонавіч Гаўрон, пачалася выплата заработнай платы ў чатырох раёнах - Гродзенскім, Лідскім, Дзятлаўскім і Карэліцкім. Запазычанасць па іншых раёнах, калі лічыць з 2 красавіка, складае 1 мільярд і 8 мільёнаў.

Праблемы з выплатай зарплаты ўзнікаюць таму, што часткова вобласць субсідзіруецца з рэспубліканскага бюджэту – сваіх сродкаў на выплату зарплаты бюджэтнікам недастаткова. Другая прычына – не заўсёды своечасова прадпрыемствамі рознай формы ўласнасці пералічваюцца падаткі ў мясцовы бюджэт. А для гэтага таксама ёсць аб'ектыўныя прычыны.

Прагназаваць сітуацыю з выплатай зарплаты за сакавік зараз складана, але абласным упраўленнем будуць прымацца ўсе меры.

Ала ШАЎЦОВА.

Алімпіяды

Самыя разумныя школьнікі – на Віцебшчыне

У канцы сакавіка некалькі беларускіх гарадоў прымалі "алімпійцаў". Ліда - прыхільнікаў беларускай і рускай моў, Брэст -замежнікаў (англійская, нямецкая, французская і іспанскія мовы), Мазыр - матэматыкаў, фізікаў і астраномаў, Гродна - біёлагаў і хімікаў, Віцебск - "камп'ютэрных" хлопчыкаў і дзяўчынак, і Бабруйск - географаў ды гісторыкаў.

У барацьбу за дыпломы першай, другой і трэцяй ступеняў уключыліся дзесяць каманд – Брэсцкай, Віцебскай, Гомельскай, Гродзенскай, Мінскай, Магілёўскай абласцей, каманды Мінска, Ліцэя БДУ, Нацыянальнага ліцэя і Ліцэя Беларускай дзяржаўнай політэхнічнай акадэміі. Усяго 941 удзельнік, што прыкладна на сотню менш, чым у мінулым годзе. "Нічога дзіўнага. У сувязі з дэмаграфічнай сітуацыяй, якая склалася ў нашай краіне..." – патлумачыла Алена Мікалаеўна Кішкурна, вядучы інспектар Галоўнага ўпраўлення агульнай сярэдняй адукацыі. Зыходзячы з разнарадкі на ўдзельнікаў рэспубліканскіх прадметных алімпіяд 2002 года, найбольшую колькасць удзельнікаў прадставіла Брэсцкая вобласць (127 чалавек), на другім месцы – сталіца (124 чалавекі) і на трэцім – Гомельская вобласць (120 чалавек). А яшчэ вызначыўся Ліцэй БДУ, які адправіў на алімпіяды аж дзевяноста чалавек! Скарбніца талентаў зямлі беларускай! Каманды, у сваю чаргу, камплектуюцца з ліку пераможцаў абласных і Мінскай гарадской алімпіяд – па 2–12 чалавек, у залежнасці ад прадмета. Самыя вялікія – матэматычныя каманды, агульная колькасць удзельнікаў якіх была найбольшай – 118 чалавек. Шмат было ўдзельнікаў алімпіяд па беларускай мове (93), фізіцы (90), дастатковая колькасць – па рускай мове (85), інфарматыцы (89), а найменшая – па астраноміі (18) і іспанскай мове (16).

Да фінішнай прамой першымі прыйшлі каманды Віцебшчыны і Мінска, якія атрымалі па 163 балы (да ведама: дыплом першай ступені – 3 балы, другой ступені – 2 і трэцяй – 1). Віцебшчына ўвогуле вызначылася – заваявала 35 дыпломаў першай ступені, з якіх адзінаццаць па інфарматыцы, шэсць па матэматыцы і чатыры па хіміі, калі, напрыклад, каманда Мінскай вобласці – 25, Мінска – 20. Трымае марку Ліцэй БДУ – дваццаць дзевяць дыпломаў першай ступені. А вось ліцэістам з ліцэя БДПА працаваць і працаваць – на іх ліку пакуль ні воднага дыплома.

Былі і так званыя вызначальныя алімпіяды, але ў розных планах. Алімпіяда па інфарматыцы "вызначылася" адной скаргай ад удзельнікаў.

– У нас існуе механізм апеляцый, што азначае: кожны ўдзельнік, калі ён не задаволены тым, як яго ацанілі, можа падаць апеляцыю ў журы на працягу гадзіны пасля абвяшчэння вынікаў пасля кожнага тура. Журы, у сваю чаргу, на працягу паўтары гадзіны пасля падачы разглядае гэтую апеляцыю. У гэтым годзе была адна апеляцыя на алімпіядзе па інфарматыцы, але, як потым высветлілася, удзельнік сам быў вінаваты – не захаваў змяненні ў сваёй праграме і ў выніку здаў недапрацаваную праграму, – патлумачыла А.М.Кішкурна.

Сёлета "алімпійскі рух" у рэспубліцы скончаны, але наперадзе міжнародныя алімпіяды, з якіх беларуская каманда абавязкова прывязе медалі. Будзем чакаць.

Вольга ДУБОЎСКАЯ.

Падлеткі Гомельшчыны выказаліся супраць гвалту

У рамках Міжнароднай дэкады культуры міру і ненасілля ў інтарэсах дзяцей планеты клубам ЮНЕСКА "Дружба" Гомельскага абласнога палаца творчасці дзяцей і моладзі сумесна з абласным аддзяленнем Беларускага фонду міру арганізаваны і праведзены конкурс творчых работ (плакатаў і эсэ) "Скажы гвалту: "Не!".

Гэта дзве вельмі розныя рэчы – гаварыць высокія, завучаныя з газет словы аб ненасіллі і мірным суіснаванні людзей і дзяржаў на ўроках па грамадазнаўчых дысцыплінах і гаварыць пра тое ж непасрэдна, быццам сам–насам, з дапамогай мастацкіх вобразаў. Акурат такую магчымасць – непасрэдна і самастойна выказацца па зусім дарослай праблеме, што хвалюе сёння ўсё прагрэсіўнае чалавецтва – і атрымалі гомельскія падлеткі дзякуючы праведзенаму конкурсу.

Парадаксальна, ды факт: 14–17–гадовыя тынейджэры (узрост канкурсантаў), на каго часцей за ўсё і мае самы разбуральны ўплыў мас–культура найніжэйшага гатунку, здольныя зірнуць на праблему гвалту цалкам рацыянальна і комплексна, што не заўсёды ўдаецца нават самым прадстаўнічым семінарам і круглым сталам. З трывогай канстатуючы папулярнасць баевікоў, трылераў, мілітарызаваных цацак і камп'ютэрных гульняў (якраз тое, што "ненавязліва" правакуе людзей на гвалт у рэальным жыцці), многія аўтары эсэ выказалі свае прапановы па папярэджанню насілля ў сучасным свеце: палепшыць матэрыяльны ўзровень жыцця людзей, сумесна змагацца супраць агульнай бяды, якой з'яўляецца гвалт, вырашаць канфліктныя пытанні кампрамісным шляхам, істотна абмежаваць паказ гвалтоўных сцэн на блакітных экранах. Калі ўжо гэтакія рэчы гавораць дзеці, то акурат час прыслухацца да іх дарослым, бо ж вуснамі дзіцяці, як вядома, гаворыць ісціна...

На конкурс былі прадстаўлены 36 эсэ і 38 плакатаў. Найбольш актыўны ўдзел узялі ў конкурсе падлеткі з самога Гомеля, а таксама з Буда–Кашалёўскага і Светлагорскага раёнаў.

Адкрыццё выставы "Скажы гвалту "Не!" адбудзецца ў Палацы творчасці дзяцей і моладзі ў канцы красавіка. Аўтараў лепшых творчых работ (9 пераможцаў у намінацыі "плакат" і 25 – у намінацыі "Эсэ") чакае паездка ў Нясвіж і Мір, а Палац творчасці дзяцей і моладзі чакаюць новыя цікавыя падзеі: Школа лідэраў дзіцячых грамадскіх арганізацый і аб'яднанняў, абласны фестываль фальклорных калектываў, міжнародны інтэлектуальны турнір "Палессе – 2002" і інш., скіраваныя ў канчатковым выніку на выхаванне ўсё той жа культуры міру і ненасілля.

Мікола ЧЭМЕР.

Той, хто ведае цэлае, можа ведаць і яго частку, але той, хто ведае толькі частку, яшчэ не ведае цэлага.

ЛУКІЯН.

Сямейны клуб "Настаўніцкай газеты"

СЕМ Я

Нарадзіць, каб... кінуць?

Юрысконсульт 7-й клінічнай бальніцы Кацярына Аксініна запісвае прозвішчы пакінутых бацькамі дзяцей у спецыяльны журнал. За мінулы год іх было больш за 100. Многа ці мала гэта для такога горада як Мінск?

Сказаць складана. Але за кожным запісам – лёс чалавека.

***

Дзеці, ад якіх адмовіліся бацькі, былі заўсёды. Іншая справа – тыя прычыны, якія прымушалі жанчыну пайсці на гэты ўчынак. Гадоў дваццаць-трыццаць таму назад не самай апошняй прычынай быў страх перад грамадскай думкай, нежаданне прывезці бацькам у вёску незаконнанароджанае дзіця. Вядома, і тады існавалі пэўныя матэрыяльныя цяжкасці, але кожная жанчына рабіла свой выбар.

***

"Журнал отказных детей" – люстэрка адной з праяў нашай сённяшняй рэчаіснасці. Але гэта зусім не азначае, што парадзіхі – спрэс жанчыны амаральных паводзін. Для таго, каб адмовіцца ад дзіцяці, яны запаўняюць спецыяльны бланк – форму 9 альбо 9-а, у залежнасці ад таго, ці знаходзяцца ў шлюбе.

У гэтай форме ёсць усе дадзеныя на бацькоў – узрост, сацыяльнае становішча, нават колер вачэй, валасоў, рост.

Многія з гэтых людзей ніколі не стаялі на ўліку ў нарколага, псіханеўролага, урача-фтызіятра. Але тым не менш па нейкіх прычынах дзіця аказалася ў іх жыцці непатрэбным.

***

Самы цікавы момант – узрост мам, калі можна так назваць гэтых жанчын. Ён вагаецца ад 16 да 48 гадоў. Сапраўды, у 48 гадоў, будучы замужам, можна нарадзіць здаровае дзіця і ад яго адмовіцца. Першае дзіця.

***

Кацярына Аксініна лічыць: калі жанчына не жадае ўтрымліваць і выхоўваць дзіця, яна павінна адмовіцца ад яго афіцыйна. Гэта дае магчымасць устанавіць апеку над дзіцем (сумленныя бабулі так і робяць) альбо усынавіць яго. Бо нярэдка ў раддоме бываюць выпадкі, калі жанчына, ледзь апрытомнеўшы ад родаў, тут жа збягае з гэтай установы. І тады даводзіцца шукаць яе з дапамогай міліцыі.

***

У 7-й бальніцы існуе так званае аддзяленне другога этапу. Тут дзецям робіцца генетычная экспертыза, робіцца заключэнне аб агульным стане яго здароўя. Дарэчы, усынавіць дзіця можна з гэтага аддзялення. Але, калі па нейкіх прычынах гэтага не будзе зроблена да моманту перадачы яго ў Дом дзіцяці, у біялагічнай маці застаецца шанц забраць яго. Некаторыя так і робяць.

***

З кожным годам дзяцей нараджаецца ўсё менш. Чамусьці прынята лічыць, што гэтая сацыяльная з'ява мае ў асноўным эканамічныя прычыны. Сапраўды, эканамічнае становішча бацькоў адыгрывае істотную ролю. Але сям'я з дзецьмі заўсёды была менш забяспечанай, чым сям'я без дзяцей. І дваццаць, і сорак гадоў таму назад. Падымаць дзяцей дапамагалі бабуля з дзядуляй, іншыя родзічы, нават чужыя людзі.

У 60-я гады звычайнай лічылася трох-чатырохдзетная сям'я. Сёння гэтыя дзеці выраслі, многія рэалізавалі сябе ў самых розных сферах і самі сталі добрымі бацькамі. Таму нельга адназначна сцвярджаць, што адзінае дзіця, усім забяспечанае, мае шанц на ўдалы лёс.

***

Асабліва горка чытаць у "журнале отказных детей" адмовы мужчын. Многія з іх маюць сталае месца працы, не стаяць ні на якім уліку. Шкада, што дажыўшы да сарака гадоў, яны так і засталіся ў душы зусім юнымі асобамі, якія ні за што не адказваюць. У тым ліку і за сваіх дзяцей.

***

На прыём да юрысконсульта часта звяртаюцца бацькі, якія жадаюць усынавіць дзіця. Што цікава, іх не вельмі шмат. І ніякай чаргі няма. Тут, на тэрыторыі бальніцы, працуе і цэнтр па лячэнню бясплоднасці. Але дапамагчы ўдаецца не ўсім. І тады патэнцыяльныя бацькі ідуць за кансультацыяй і парадай.

У гады майго дзяцінства ў летніку разам са мной адпачывала беленькая дзяўчынка. І да яе прыязджалі чарнавалосыя бацькі, якія хутчэй напаміналі дзядулю і бабулю. Праз шмат гадоў (правінцыя!) я даведалася, што ў дзяўчынкі пры родах памерла маці і бацька проста не змог забраць яе, пятую па ліку. Дзяўчынка вырасла, выйшла замуж, нарадзіла дзяцей. Усё ў яе добра.

Значыць, сапраўды: ёсць выпадкі, калі прыёмныя бацькі могуць забяспечыць дзіцяці шчаслівы лёс.

***

Увогуле 7-я бальніца – гэта цэлы гарадок. З новымі карпусамі, утульным кафэбарам, нават цырульняй "Лэдзі і валацуга". І тут можна сустрэць шчаслівую маці, якая паказвае бацьку ў акно маленькі скрутачак і крычыць: "На цябе падобны!", і жанчыну ў слязах (хто ведае, па чым яна плача), і заклапочаныя сямейныя пары. Тут выходжваюць найскладанейшых дзяцей, тым самым дорачы шчасце яго бацькам, і прымаюць цяжкія роды.

Дваццаць гадоў таму тут пашчасціла пабываць і мне. І ўсе гэтыя гады памятаю, як плакала ў палаце позняя маці, якой не прынеслі своечасова пакарміць дачку. Няўжо за гэты час так ўсё змянілася?

Ала ШАЎЦОВА.

Запрашаем да размовы

Што за чарговай двойкай?

Неяк, чакаючы тралейбуса, разгаварылася са сваёй добрай знаёмай, амаль што суседкай па дому. У роспачы яна сказала: "Хутка канец чвэрці, не ведаю, што рабіць з сынам — у яго тры двойкі па матэматыцы. Кажу яму: "Ты думаеш, што будзе далей?" А ён мне — так абыякава, без усялякага хвалявання — адказвае: "Напэўна, будзе чацвёртая". Я літаральна разгубілася, ён жа здольны хлопец, у мінулым годзе з матэматыкай не было неякіх праблем, а цяпер, у восьмым класе, адкуль што ўзялося? Пачала я ў яго дапытвацца, у чым справа. Ён тлумачыць, што настаўніца нецікавая, усіх вучняў "пад адну лінейку строіць", і ўвогуле - у яго з ёй узаемаадносіны не складваюцца.

Я ў сваёй суразмоўніцы пытаюся: "А што гаворыць наконт вучобы сына сама настаўніца?" Адказвае: "Калі ў сына не складваюцца з ёю ўзаеміны, не ведаю, з якога боку пачаць гэтую размову. Адзін раз паспрабавала ёй растлумачыць, што ён у прынцыпе хлопец здольны, дык настаўніца мяне і не даслухала, а так катэгарычна заявіла: "Чаго вартыя яго здольнасці, калі ён гультай і не ўмее сябе паводзіць на ўроках!"

І напрыканцы нашай размовы я параіла знаёмай звярнуцца да школьнага псіхолага.

Але гэтая сітуацыя міжволі прымусіла мяне паразважаць на тэму двойкі і ўзаемін, што складваюцца паміж настаўнікам і вучнем. Мяне зацікавіла не столькі адзнака, колькі тыя ўсё ж такі хваляванні, у першую чаргу падлетка (хай сабе ён робіць знешне спакойны выгляд), хваляванні настаўніцы, якая ўпарта ставіць двойкі, і, безумоўна, хваляванні маці.

Двойка ў гэтым выпадку — своеасаблівы тупік ва ўзаемаадносіных настаўніцы з вучнем, такая "ціхая вайна", у якой няма, на мой погляд, ні пераможцаў ні пераможаных.

Таму што настаўніца, якая ставіць у дзённік чарговую двойку, відавочна разумее безвыніковасць сваіх дзеянняў. Хто першы ў такой сітуацыі павінен змяніць тактыку сваіх паводзін: яршысты падлетак ці сталы прафесіянальны педагог? Напэўна, усё ж такі педагог. Але ж як складана яму па-новаму, без прадузятасці і стэрэатыпаў паглядзець на свайго вучня, захацець убачыць у ім не толькі дрэннае, але і нешта добрае. Аднак у гэтым новым падыходзе ўся сутнасць педагагічнага майстэрства, уся радасць ад працы з дзецьмі — не прыніжаючы сваёй годнасці прызнацца самому сабе і нейкім чынам вучню ў тым, што памыліўся, нешта зрабіў не так і варта пачаць наладжваць з ім новыя ўзаеміны. Разумею, гэта вельмі няпроста зрабіць, і не кожны рашыцца на такі ўчынак. Але вось адна мая знаёмая настаўніца, што трапіла ў падобную сітуацыю, менавіта так і зрабіла, падзяліўшыся са мною сваім "педагагічным адкрыццём" — як нейкая "сцяна" паміж ёю і вучнямі раптам "разбурылася", і настаўніца адчула спакой і лёгкасць, зразумеўшы, што ўсё ва ўзаемінах з дзецьмі залежыць ад яе самой, стану яе душы, яе кожны раз свежага, непрадузятага погляду на тое, як яны растуць, сталеюць, мяняюцца. І потым яна з радасцю прызналася: "Ведаеце, мне цікава працаваць у школе, кожны дзень ісці ў клас і бачыць твары дзяцей, іхнія дапытлівыя вочы".

Так, выводзячы ў журнале чарговую двойку, спыніцеся, успомніце, у які тупік вы трапляеце, пастарайцеся, шаноўныя педагогі, зразумець, што з вамі адбываецца ў гэты момант, чаму вы такія раззлаваныя...

Псіхолагі часта раяць у складаных сітуацыях ставіць сябе на месца партнёра, спрабаваць глядзець на падзею яго вачамі. Гэта вельмі няпроста, але неабходна рабіць.

Бо ад вас залежыць, ці даць магчымасць падлетку выправіцца, дастукаўшыся да яго пачуццяў, разабраўшыся ва ўсіх ягоных і вашых праблемах, або зрабіць яго "тупіцай", гультаём, у канчатковым выніку — праблемным падлеткам.

Я спадзяюся, што ў сітуацыі, пра якую расказала мая знаёмая, яна знайшла адзіна правільнае выйсце — звярнулася да школьнага псіхолага, і ён ёй дапамог.

Ірына КУЛІКОЎСКІХ.

У сям'і віцябчанкі Наталлі Рыгораўны Матышавай любімы занятак – вышыўка. А навучыла гэтаму яе маці Валянціна Міхайлаўна Данчанка. Сёння бабуліна рамяство спасцігае ўнучка Зоя. Адна з апошніх яе работ знаходзіцца на выстаўцы ў Францыі.

НА ЗДЫМКУ: Валянціна Міхайлаўна (злева) з дачкой Наталляй і ўнучкай Зояй.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА.

Падлеткі і соцыум

"Добрыя дзяўчынкі" ў "дрэннай кампаніі"?..

"Там, где первый раз сольются губы, там не бывает пошло или грубо, там стыдно при свете раздеться, там юность прощается с детством." Гэтую песню я пачула ля свайго пад'езда ў выкананні падлеткаў. Быццам бы бяскрыўдная і чыстая. Але наступная была ўжо іншага зместу, пошлая і грубая, і пяць дзяўчынак адышлі ад агульнай кампаніі. Я крыху памарудзіла, а потым падышла да іх. Адну з іх я ведала раней, потым пазнаёмілася і з іншымі.

Тыя падзяліліся са мной некаторымі сваімі праблемамі.

— Мы не дваравыя, - гавораць. — Мы пазнаёміліся з юнакамі, і яны прапанавалі пасядзець з іх кампаніяй, паслухаць і паспяваць песні. А ў нас выбару асаблівага няма, вось і згадзіліся.

— А вас не хвалюе, што такія песні пад вокнамі могуць некаму перашкаджаць?

— Яны сказалі, што рэдка на вуліцы спяваюць, толькі калі надвор'е добрае. А ў холад сядзяць у пад'ездах на батарэях, на лесвічных пляцоўках, і вельмі рэдка ў каго-небудзь на "хаце", калі "радакоў" няма. Там практычна не гуляюць і не спяваюць, баяцца.

— На іх выклікаюць міліцыю?

— Так. Адзін раз мы з імі таксама грэліся. А тут нехта крыкнуў: "Шухер!" Пабеглі хто куды: на паверхі, гарышча... Мы крыху замарудзілі, а потым паспелі забегчы толькі на другі паверх і чулі, як па лесвіцы ўжо падымаліся міліцыянеры. Хавацца не было куды, і мы проста выклікалі ліфт і спусціліся ўніз. З намі быў сабака, і калі мы выйшлі, нас забіраць у машыну не сталі — падумалі, што мы выйшлі яго выгуляць. Так нам пашанцавала тады. Больш эксперыментаваць не хочацца. Лепш сядзець ля пад?езда — не так небяспечна, можна паспець уцячы, калі што.

— А як вы рэагуеце, калі пры вас брыдкасловяць?

— Нам не падабаецца, і мы просім іх спыніцца. Але пры сваіх дзяўчынках, з якімі яны сустракаліся яшчэ да нас, юнакі лаяліся, а тыя маўчалі. Таму змагацца нам з гэтым цяжка. Але мы глядзім па абставінах: калі хлопцы пачынаюць лаяцца, спяваць пошлыя песні, як цяпер, мы проста адыходзім. У наступны раз заўважаем, што яны больш стрымліваюцца, менш грубіяняць і больш ветлівыя.

— А бацькі ведаюць, як вы бавіце час?

— Часам даводзіцца нешта прыдумваць, каб менш хваляваліся. Бывае, што некага з нас нават не пускаюць. Тады мы ходзім і просім адзін за аднаго. Нам хочацца гуляць і сустракацца з юнакамі. Але мы думаем галавой і ведаем, што можна дазваляць у такіх кампаніях, а што не. Калі хто-небудзь пачынае чапляцца, дык нас абараняюць юнакі, з якімі мы спачатку пазнаёміліся. Калі іх няма, мы ў кампаніі не затрымліваемся. Для нас гэта нешта часовае, пакольку іншага мы проста пакуль не можам сабе дазволіць. Мы залежым ад бацькоў і не можам кожны тыдзень хадзіць на дыскатэкі, у бары, піцэрыі, кафэ. Таму задавольваемся тым, што маем.

— Але вы курыце, выпіваеце?

— Бывае і такое. Але мы проста спрабуем. Бывае весела расказваць на наступны дзень, што было ўчора. Калі мы "вясёлыя", нам лягчэй знаёміцца з мужчынамі. Але выпіваць яшчэ не ўмеем, таму раніцай бывае вельмі дрэнна. А курым мы ў асноўным толькі пад выпіўку, каб узмацніць эфект.

Гаварылі мы яшчэ пра многае. З чаго я зразумела, што сутыкнулася з тым, як "добрыя дзяўчынкі" ў пошуку знаёмстваў і прыгод трапляюць у "дрэнную (але яшчэ не самую дрэнную) кампанію". Аднак застаецца загадкай: ці будуць мяняць свае паводзіны "блатныя хлопчыкі", каб мець шанц выправіцца і сустракацца з нармальнымі дзяўчынкамі, і ці будуць дзяўчынкі, у сваю чаргу, прыстасоўвацца да дваравых законаў, каб мець магчымасць прыходзіць сюды, альбо знойдуць больш прыстойны спосаб баўлення часу? Ці можна ў такой кампаніі абараніць сябе слабаму полу на вечарынцы з вялікай колькасцю спіртнога і цыгарэт (гэта ў лепшым выпадку, таму што часам бываюць і наркотыкі)? Ці не плюнуць бацькі на іх лёс пасля чарговых скандалаў, калі яны ўжо без дазволу збягуць на вуліцу? Ці хопіць волі і розуму, каб своечасова сказаць "не" і знайсці іншую сцяжынку на жыццёвым шляху? На гэтыя і іншыя пытанні цяпер цяжка адказаць. Дзяўчынкі знаходзяцца ў такім узросце, калі ўсё хочацца паспрабаваць, хочацца прыгод, цікавых гісторый, пра якія можна расказваць на перапынках. А працяг гісторыі можа быць самым непрадказальным: адну на шлях правільны вернуць бацькі, другая пазнаёміцца з добрым юнаком, з якім будзе хадзіць у кінатэатр, катацца на каньках, ездзіць на прыроду, хадзіць у горы, трэцяя не зможа кінуць курыць, пазнаёміцца яшчэ з адной кампаніяй і паспрабуе нешта горшае за цыгарэты, а потым зарэгіструюць чарговы выпадак перадазіроўкі, чацвёртую пазбавяць у пад'ездзе цнатлівасці, і яна "сарвецца", а добра ці дрэнна закончыцца гісторыя з пятай, можна толькі гадаць... Дапамагчы можа кожны: бацькі, сяброўкі, настаўнікі. Галоўнае, своечасова ўбачыць, што патрабуецца дапамога.

У перыяд з 11 да 17 гадоў уласны светапогляд толькі фарміруецца. Падлетак спрабуе зразумець самога сябе і свае магчымасці. Ён мае павышаную ўзбуджальнасць, імпульсіўнасць, на якія накладваецца несвядомая палавая цяга. Вельмі важнае значэнне мае ў падлетка пачуццё прыналежнасці да асаблівай падлеткавай суполкі, каштоўнасці якой з'яўляюцца асновай для ўласных маральных ацэнак. Вось тут падлетак і выбірае, на якія ідэалы яму арыентавацца.

Дапаможам? Альбо сам разбярэцца?

Кацярына РАБЧОНАК.

Праблема

У кватэры не кураць!

Калі дваццаць гадоў назад курыць пачыналі падлеткі ва ўзросце 16-18 гадоў, дык сёння - з 13-15. Большасць з іх, набываючы гэтую шкодную звычку, праз нейкі час сутыкаецца з усімі небяспечнымі для здароўя наступствамі, выкліканымі злоўжываннем курэннем. Пры гэтым намячаецца тэндэнцыя выраўноўвання колькасці курцоў сярод юнакоў і дзяўчат. Так, у 14-18-гадовым узросце кураць прыкладна 65 працэнтаў юнакоў і 50 працэнтаў дзяўчат.

Чаму ж дзеці і падлеткі пачынаюць курыць?

Існуе агульнае меркаванне — у гэтым галоўную ролю адыгрываюць сацыяльныя фактары: курэнне - прыкмета сталасці, самастойнасці. Кураць многія дарослыя, з якіх моладзь бярэ прыклад. У кінафільмах, кнігах курэнне выкарыстоўваецца як сродак перадачы пэўнага душэўнага стану: герой хапаецца за цыгарэту ў напружанай сітуацыі, спрабуе з яе дапамогай пераадолець сваю нервовасць або даказаць сваю мужчынскую годнасць... Кураць бацькі і настаўнікі, родныя і знаёмыя, палітыкі і куміры. Падлеткам таксама хочацца здавацца дарослымі, што яшчэ немагчыма для іх у многіх важных сферах жыцця. А вось "пасталець" з дапамогай курэння даволі проста. Падлеткі пераймаюць дарослых, імкнуцца стаць больш самастойнымі, упэўненымі.

І яшчэ адна прычына падахвочвае школьнікаў да курэння. Ім неабходны павага і падтрымка іншых людзей. Многія знаходзяць і тое, і другое дома, у школе, сярод равеснікаў і сяброў. Некаторыя ж з-за шэрагу суб'ектыўных і аб'ектыўных прычын — толькі сярод сяброў. Таму каб не застацца ў адзіноце, гэтыя падлеткі вымушаны падпарадкоўвацца нормам паводзін, прынятым у іхнім асяроддзі. Калі ты валодаеш пэўнымі вартасцямі: добра вучышся ў школе, маеш прыкметныя поспехі ў спорце, разбіраешся ў тэхніцы або палітыцы, табе неабавязкова падладжвацца пад нормы групы. Такіх падлеткаў прымаюць, нават калі яны не кураць. А калі не?..

Такім чынам, напачатку курэнне задавальняе сацыяльныя патрэбы падлетка. Аднак праз нейкі час арганізм прывыкае да нікаціну і патрабуе яго ўсё больш.

Ці варта змагацца супраць таго, каб нашы дзеці станавіліся курцамі, ці можна разлічваць на поспех? Поспех магчымы! Пра гэта сведчыць тое, што значная частка падлеткаў усё-такі не курыць. І многае будзе залежаць перш за ўсё ад таго, якая атмасфера ў доме. Узаемаразуменне, дабрыня і клопат, якія падлетак бачыць у сям'і, садзейнічаюць таму, што кола сяброў для яго з'яўляецца важным, але не адзіна магчымым асяроддзем у жыцці.

Яшчэ задоўга да таго, як падлетак у 7-8 класе возьме ў руку цыгарэту, яму неабходна патлумачыць усё пра шкоднасць курэння. Зразумела, бацькам, якія самі не кураць, лягчэй гаварыць на гэтую тэму. Гэта, аднак, не азначае, што бацькі, якія кураць, могуць адмовіцца ад барацьбы з курэннем: важна, як яны ставяцца да сваёй звычкі. Калі не адмаўляць курэнне само па сабе, а толькі спрабаваць утрымаць ад яго падлетка, то карысці ад гэтага будзе мала. Дык чаму б не аб'яднаць клопат пра здаровае развіццё свайго дзіцяці з намерам кінуць курыць і, магчыма, ісці да гэтай мэты з дапамогай самога падлетка? І, прынамсі, ніколі не прапаноўваць цыгарэт падлетку, не пакідаць іх на бачным месцы. Можна пайсці нават далей і прыняць за правіла - у кватэры не кураць! І падлетак усвядоміць неабходнасць гэтага.

Людміла КУЛЬМЯНЁВА,
выкладчык Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта імя М.Танка.

Кабінет псіхолага

Эцюд пра сквапнасць

Кожны з нас, здаецца, добра ведае, што такое глупства, злосць, сквапнасць, ілжывасць, зайздрасць. Часам мы любім "перамываць костачкі" сваім суседзям альбо знаёмым, абмяркоўваючы тыя ці іншыя іх грахі. Але пры гэтым - парадокс! - нашы ўяўленні пра самыя звычайныя з'явы, з якімі нам часта даводзіцца сутыкацца, не адрозніваюцца асаблівай глыбінёй і не выходзяць за межы пэўных стэрэатыпаў. Псіхолагі ж — людзі ўніклівыя, яны імкнуцца падняцца над звычайным эмпірычным вопытам і... бывае, прыходзяць да вельмі цікавых высноў.

Наша сённяшняя сустрэча — з псіхолагам Цэнтра пазашкольнай работы "Ветразь" (Кастрычніцкі раён г.Мінска) Таццянай Уладзіміраўнай КУНІГУЛЬ. Тэма гутаркі — сквапнасць.

- Сквапнасць - гэта так уласціва людзям... Здаецца, 99 працэнтаў з нас "заражаныя" ёю.

– Мы не "заражаныя" ёю, гэта нармальны стан кожнай жывой істоты. Давайце ўспомнім этымалогію, рускага слова *жадность* – гэта *жажда*. Стан смагі знаёмы ўсім. А слова *алчность* – ад *алкать*. Голад... Што ж, таксама нармальная з'ява. Такім чынам, два фізіялагічныя станы – смагі і голаду – мы пазней пашырылі і распаўсюдзілі і на псіхічную сферу. Але сутнасць засталася той жа. Успомнім, як працякае працэс стрававання. Мы нешта ядзім, так? Спачатку – бяром, потым гэта ператтраўляем і абавязкова ў канцы рэштку аддаём. Сутнасць сквапнасці ў тым, што мы нешта ўзялі... а потым нічога не аддалі. І чыста фізіялагічна гэта таксама праяўляецца – у запорах, а таксама мышачных сцісканнях. Сэнс усюды аднолькавы: імкненне штосьці ўтрымаць. Гэтае "штосьці" можа быць розным, нават сваімі патрэбамі, эмоцыямі, пачуццямі... Мне наогул цяжка раздзяліць арганізм і псіхіку – яны вельмі-вельмі цесна перапляятаюцца. І ў нашай мове гэта вельмі ярка, дарэчы, праяўляецца. Успомніце: абсмоктваць костачку і абсмоктваць думку – насамрэч тут ёсць нешта агульнае.

- Сквапны чалавек імкнецца ўзяць як мага больш?

– Якраз-такі не. Тое, пра што Вы гаворыце – прагнасць. Гэта ўжо трошкі іншае. А сквапны чалавек нават не хоча браць. Навошта? Ён лепш будзе ўтрымліваць тое, што ўжо мае – свой рэсурс. "Лепш быць аднаму, бо людзі ўзамен нешта будуць патрабаваць ад мяне. А я хачу зберагчы..." – вось гэта сквапнасць. А не *загребущие руки*, як гэта часам разумеецца. Сквапны чалавек якраз-такі схільны мінімізаваць свае патрэбы. Яму звычайна вельмі цяжка звярнуцца з просьбай да іншых людзей, бо ён будзе адчуваць сябе абавязаным. А гэта значыць, што яму прыйдзецца штосьці аддаць узамен. Між тым, ён калісьці сам для сябе вырашыў: "Я буду існаваць у адзіночку. Не патрэбны мне людзі, з імі трэба ўзаемадзейнічаць". А што такое ўзаемадзеянне? Гэта "ты мне – я табе". Так чалавек, вядучай страсцю якога з'яўляецца сквапнасць, паступова адчужаецца ад іншых людзей.

"Там царь Кощей на злате чахнет" – памятаеце? Мараль: як ні ашчаджай, усё роўна будзеш чэзнуць. Калі не аддаеш, не ўзаемадзейнічаеш, калі парваў ніточку сувязі з жыццём...

- Можа, такі чалавек не хоча ўзаемадзейнічаць, бо баіцца даць больш, чым атрымаць? Ён увесь час будзе падлічваць: колькі я аддаў і колькі мне прыйшло ўзамен?

– Так. Гэта вечны падлік. І калі такі чалавек хоць трошкі перавысіў магчымасці сваіх рэсурсаў – гэта для яго вельмі балюча. Як ні для каго іншага. Балюча, бо, на яго ўяўленне, ён адарваў ад сябе нейкі кавалачак жыцця.

- А ёсць тут выключэнні? Напрыклад, дзеля свайго дзіцяці такому чалавеку таксама будзе шкада аддаваць?

– Ёсць, канешне, выключэнні, наогул – варыятыўнасць можа быць вялікай, але ж мы зараз гаворым пра сутнасць гэтай з'явы. Дарэчы, у дзяцей сквапнасць можна дакладна распазнаць з самага ранняга ўзросту.

- Як? Я не маю, канешне, на ўвазе банальнае "гэта маё!" - такія паводзіны ўласцівы кожнаму дзіцяці.

– А вось прыходзіць мама і скардзіцца: "Маё дзіця замкнёнае, дрэнна кантактуе з людзьмі; сядзе сабе ў куточку і гуляе само з сабою... усё быццам бы добра, але ніхто з ім не сябруе..." – прычым такія дзеці самі адмаўляюцца ад стасункаў з іншымі людзьмі.

- Ну, ёсць жа кантактныя экстраверты і замкнёныя інтраверты, больш арыентаваныя на сябе...

– Дык вось інтраверты часцей за ўсё сквапныя.

- Мы ўсе валодаем прыроджанай патрэбай браць. А вось аддае хтосьці з большай лёгкасцю, а хтосьці - з меншай. Калі і як гэта закладваецца? Ад чаго залежыць? Можа, дзеці пераймаюць спосаб узаемадзеяння са светам ад сваіх бацькоў?

– І гэта таксама. А штосьці закладзена ў дзіцяці фізіялагічна, ад нараджэння. Штосьці, магчыма, передалося з генамі, бо схільнасць да пэўных чалавечых грахоў передаецца і на генетычным узроўні. А сквапнасць – гэта грэх.

...Такія дзеці не ўмеюць прасіць. І не толькі не ўмеюць, але і не хочуць. Калі ім штосьці трэба, яны ствараюць сітуацыю, у якой слова "прашу" стараюцца не вымаўляць. "У мяне зламаўся аловак!" – у адказ цішыня. Зноў: "А ў мяне зламаўся аловак!" – "Зламаўся? Шкада. Ну, нічога, бывае..." І ўсё. Я чакаю, пакуль дзіця папросіць. Такім чынам я спрабую падвесці яго да таго, каб яно пачало дзейнічаць адэкватна. Калі табе штосьці трэба – растлумач сітуацыю і папрасі. Дапамогуць табе альбо не – гэта ўжо іншае пытанне. А ты – прасі, таму што без гэтага ў жыцці не абыдзешся.

- А ці ёсць лекі ад сквапнасці?

– Трэба вучыцца аддаваць.

- Гэта значыць пераступаць праз сябе? Але такі чалавек, напэўна, усё роўна будзе дзесьці ўнутры падлічваць "баланс": колькі даў я і колькі - мне?

– Так, і мы нікуды ад гэтага не дзенемся. Псіхолагі, напрыклад, іншым разам раяць шлюбным парам: няхай жонка дагаджае мужу, да прыкладу, у панядзелак, а муж жонцы – у сераду. Разумны дагавор – чаму і не?

Сквапным людзям трэба вучыцца прасіць, звяртацца па дапамогу да іншых людзей – словам, больш адкрывацца. Трэба больш праяўляць свае пачуцці, бо сквапныя людзі і іх шкадуюць: як жа, гэта іх рэсурс (так яны падсвядома лічаць).

Такім людзям неабходна памяняць свае звычкі. Яны прывыклі стрымліваць свае эмоцыі – значыць, трэба навучыцца гучна смяяцца, весяліцца. Яны прывыклі заціскацца, эканоміць дзеянні – трэба навучыцца расслабляцца...

Хаця, наогул, кожная чалавечая якасць мае свае плюсы і мінусы. І ў гэтым выпадку: калі чалавек пачне нястрымна расходаваць свае рэсурсы, ён проста знясіліцца. Таму стрымліванне ў разумных межах – гэта самазберажэнне. Справа ў прапорцыях. Можна вельмі дакладна разлічваць свае рэсурсы – і не быць сквапным. Называецца гэта ўжо трошкі па-іншаму – беражлівасць. Зноў жа, тут самае важнае – пачуццё меры...

Гутарыла
Святлана СУБОЦІНА.

Жаночая эмансіпацыя вачыма Тургенева, Чарнышэўскага і сучасных дзесяцікласнікаў

Тэрмін "жаночая эмансіпацыя" цяпер перастаў быць проста тэрмінам. З'ява жаночай эмансіпацыі стала неад'емнай часткай нашага жыцця і ўжо не з'яўляецца праблемай, хаця адназначнага меркавання па гэтай праблеме не існуе. Дэбаты вядуцца даўно. У XIX стагоддзі рускія пісьменнікі ў сваіх творах неаднаразова звярталіся да яе.

Урокі літаратуры з'яўляюцца зыходным пунктам у фарміраванні ўвучняў сваёй пазіцыі. Самастойнасць мыслення таксама трэба выхоўваць, у чым вельмі дапамагаюць урокі-дыспуты.

Адзін з урокаў рускай літаратуры я прысвяціла праблеме жаночай эмансіпацыі. Прапаную распрацоўку такога ўрока, тэмай якога стала "Праблема жаночай эмансіпацыі ў раманах І.С.Тургенева "Бацькі і дзеці" і М.Г.Чарнышэўскага "Што рабіць?"

***

Настаўнік: Сёння мы пагаворым з вамі на вельмі цікавую тэму, якая вось ужо больш як 150 гадоў выклікае спрэчкі. Гэта праблема жаночай эмансіпацыі з яе плюсамі і мінусамі. У нас – урок-дыспут. Мы звернемся да двух вядомых твораў рускай класічнай літаратуры сярэдзіны XIX стагоддзя: рамана І.С.Тургенева "Бацькі і дзеці" і рамана М.Г.Чарнышэўскага "Што рабіць?". Дарэчы, чаму для нашага ўрока мы выбралі менавіта гэтыя два творы? (Таму што аўтары належалі да розных палітычных партый і па-рознаму разглядалі праблему жаночай эмансіпацыі.)

Нагадайце, калі ласка, якая была палітычная сітуацыя ў Расіі сярэдзіны XIX стагоддзя і да якіх партый належалі пісьменнікі? (Галоўнае палітычнае пытанне, якое хвалявала перадавых людзей Расіі, – пытанне адмены прыгоннага ладу. Дзве асноўныя палітычныя партыі – лібералы (І.С.Тургенеў) і рэвалюцыянеры-дэмакраты (М.А.Някрасаў, М.Г.Чарнышэўскі, М.А.Дабралюбаў.)

Такім чынам, два раманы – два пункты гледжання на праблему, якая нас цікавіць. Таму я папрасіла вас падзяліцца на дзве групы – злева ад мяне сядзяць тыя, хто падзяляе погляды І.С.Тургенева, справа – аднадумцы М.Г.Чарнышэўскага.

Ёсць у нас асобны столік з загадкавай назвай "Вучоны савет". Сюды я хачу запрасіць тых вучняў (трое), якія на працягу чвэрці паказалі выдатныя вынікі ў вывучэнні літаратуры. Іх задача – роля трацейскага суда ў нашай спрэчцы, а таксама гістарычны каментарый па асобных пытаннях. Таму спачатку я прадастаўляю слова нашаму вучонаму савету, які нагадае нам, што азначае слова "эмансіпацыя" і як узнік гэты рух.

Вучоны савет: Эмансіпацыя (лац.): 1. вызваленне ад залежнасці; 2. раўнапраўе. У сярэдзіне XIX стагоддзя ў Францыі ўзнік рух жанчын за роўныя правы з мужчынамі. Ён быў звязаны з іменем французскай пісьменніцы Жорж Санд. У Расію слова "эмансіпацыя" прыйшло з адным значэннем – барацьба жанчын за роўныя правы з мужчынамі. Часам разуменне гэтай барацьбы было занадта літаральным: пераймаць мужчын у адзенні і паводзінах, курэнні папярос. Таму ў эмансіпацыі арыстакраты бачылі толькі выток заганаў, а рэвалюцыянеры-дэмакраты сустрэлі новую з'яву з захапленнем, бо гэта магло падарваць асновы грамадства. Такім чынам, рэвалюцыянеры-дэмакраты – за эмансіпацыю, лібералы – супраць.

Настаўнік: А цяпер звернемся да мастацкіх твораў. Не забывайцеся, калі ласка, пра культуру спрэчкі. У сваіх доказах вы павінны абапірацца на мастацкі тэкст. Справядліва першым прадаставіць слова рэвалюцыянерам-дэмакратам. Як паказана праблема жаночай эмансіпацыі ў рамане М.Г.Чарнышэўскага?

Рэвалюцыянеры-дэмакраты (РД): Гэтая праблема паказана ў вобразе Веры Паўлаўны. Жыццё Веры Паўлаўны ў бацькоўскім доме – яскравы прыклад бяспраўнага становішча жанчыны ў грамадстве (чытаецца ўрывак з рамана, глава 1). Дзяўчына поўнасцю залежыла ад бацькоў, якія самі вырашалі, за каго ёй выходзіць замуж (глава 9). Толькі паяўленне Лапухова, які прапанаваў фіктыўны шлюб, выратоўвае нашу гераіню.

Настаўнік: Такім чынам, Вера Паўлаўна шчаслівая ў сямейным жыцці, бо сустрэла людзей з новым светапоглядам. На гэтым праблема эмансіпацыі для нашай гераіні вырашана?

РД: Раўнапраўе – гэта яшчэ і эканамічная незалежнасць. Жанчына мае права на працу. У рамане паказаны швейныя майстэрні. Вера Паўлаўна – забяспечаная жанчына, яна працуе, гэта прыносіць ёй радасць (частка 2, глава 4).

Настаўнік: Што ж дала эмансіпацыя жанчын у сярэдзіне XIX стагоддзя для рэвалюцыянераў-дэмакратаў?

РД: Магчымасць жанчыне наладжваць сваё асабістае жыццё і працаваць там, дзе ёй падабаецца.

Настаўнік: А цяпер паслухаем паноў лібералаў.

Лібералы: Стаўленне Тургенева да жаночай эмансіпацыі праяўляецца на вобразе Кукшынай. Яе знешні выгляд – неахайная, неадукаваная, курыць. Стварае ўражанне не ўпэўненай у сабе жанчыны. Так і хочацца сказаць словамі аўтара: "Что ты пружишься?" Яна ўвесь час вядзе пустыя размовы пра хімію (тады гэта было модна), пра тое, што яна вынайшла нейкую пластмасу. Базараў не лічыць яе за жанчыну – пайшоў, не развітаўшыся. У канцы рамана Кукшына ўжо захоплена архітэктурай (глава 12). Таму меркаванне Тургенева, на нашу думку, такое: месца жанчыны – у сям'і, сярод дзяцей.

Настаўнік: Я думаю, што самы час звярнуцца да вучонага савета. Хто мае рацыю ў гэтай сітуацыі?

Вучоны савет: Маюць рацыю рэвалюцыянеры-дэмакраты. Жанчына мае права і на шчаслівае сямейнае жыццё, і на любімую працу. Прыгадайце хоць бы трагедыю Соф'і Кавалеўскай, якая, будучы прафесарам матэматыкі, вымушана была жыць і працаваць у Стакгольме.

Але ў кожнай прагрэсіўнай плыні заўсёды ёсць і негатыўныя моманты. Многія зразумелі эмансіпацыю як чыста знешняе перайманне мужчын: залішняя раскаванасць у паводзінах, мужчынскі гарнітур, віно, папяросы – тое, што мы назіраем сёння (можна дадаць і нецэнзурную лаянку). Напэўна, менавіта пра гэта нас і папярэджваў Тургенеў 150 гадоў назад. Застаецца толькі здзіўляцца прадбачанню пісьменніка. А вось наконт права жанчыны на працу з Іванам Сяргеевічам хочацца паспрачацца.

Настаўнік: А якія яшчэ негатыўныя з'явы прынесла нам эмансіпацыя? (Жанчына пачала працаваць – дзеці засталіся без догляду. Павялічылася колькасць фіктыўных шлюбаў. Сям'я перастала быць асяродкам любові і ўтульнасці.)

Атрымліваецца, што ў эмансіпацыі больш адмоўных рыс, чым станоўчых? Хто-небудзь мае ідэальнае вырашэнне жаночага пытання? Як усё-такі быць жанчыне – заставацца проста ў сям'і з дзецьмі або развівацца як асоба, захоўваючы пры гэтым добрую сям'ю? Дзе ж тая залатая сярэдзіна?

Вучоны савет: У ідэале жанчыне неабходна самой вырашаць: ісці ёй працаваць або сядзець дома з дзецьмі. У такім разе, з аднаго боку, жанчына павінна атрымліваць такую зарплату, каб мець магчымасць плаціць няньцы. Тады дзеці не будуць без догляду. З другога, дзяржава павінна выплачваць мужу такую зарплату, каб ён мог забяспечваць сваю сям'ю, а жонка, па жаданню, можа не працаваць, а займацца дзецьмі.

Настаўнік: Гаворачы аб праблеме эмансіпацыі жанчын, нельга не закрануць яшчэ адной тэмы, цесна з ёй звязанай – тэмы кахання. Нават эмансіпіраванай жанчыне хочацца быць каханай. Як жа вытрымліваюць выпрабаванне каханнем героі раманаў?

– Базараў не верыць у каханне. Але ўлюбляецца, пакутуе і ў канцы жыцця, перад смерцю, разумее, што памыляўся. Ён нават гаворыць як паэт: "Дуньте на умирающую лампаду, и пусть она погаснет".

– Для старых Кірсанавых каханне – сэнс жыцця.

Настаўнік: Але ж Мікалай Пятровіч пасівеў пасля смерці жонкі, а яго брат сапсаваў сваю кар'еру з-за кахання да княгіні Р.

Вучоны савет: Лібералы, і Тургенеў у іх ліку, лічылі каханне найвялікшай радасцю жыцця.

Настаўнік: А як ставіліся да кахання рэвалюцыянеры-дэмакраты?

РД: Новыя людзі ўмелі кахаць. Лапухоў дзеля шчасця любай гатовы ад яе адмовіцца. У сувязі з гэтым можна згадаць пушкінскія радкі: Я вас любил так искренно, так нежно, как дай вам Бог любимой быть другим".

Але што да прафесійных рэвалюцыянераў, дык у іх на першым месцы была рэвалюцыя. Гэта мы бачым на прыкладзе Рахметава. Ён зусім малады, яму 22 гады, але ён адмаўляецца ад кахання, бо заняты падрыхтоўкай рэвалюцыі. (Зачытваецца ўрывак з главы "Асаблівы чалавек".)

Вучоны савет: Рэвалюцыянеры збядналі сваё жыццё, адмаўляючыся ад асабістага шчасця. Таму нашы сімпатыі не на баку "жалезнага" Рахметава і нават не на баку нігіліста Базарава, які, закахаўшыся, шэпча: "Бабенка меня не сломала, и сам себя не сломаю". У гэтым пытанні мы аддаем нашы сімпатыі дваранам-арыстакратам Кірсанавым.

Вынікі ўрока:

1. Якую тэму мы абмяркоўвалі сёння?
2. Чаму для абмеркавання былі выбраны менавіта гэтыя раманы?
3. Які погляд на згаданую праблему лібералаў? Рэвалюцыянераў-дэмакратаў?
4. Што вы думаеце наконт жаночай эмансіпацыі, зыходзячы з рэалій сённяшняга дня? Чый пункт гледжання вам бліжэй?
5. У чым вы бачыце прызначэнне жанчыны?

Настаўнік: Мы шмат гаварылі пра каханне, і мне хацелася б пачуць вершы рускіх паэтаў на гэтую тэму. І хаця па ідэйна-палітычных поглядах нам не ўдалося прымірыць лібералаў і рэвалюцыянераў-дэмакратаў, няхай яны пагодзяцца ў адным: ёсць на свеце такое цудоўнае пачуццё, і нікуды ад яго не дзецца, бо толькі любоўю і трымаецца свет. (Вучаніца чытае верш М.Забалоцкага "Зацелована, околдована...")

Вобраз якой жанчыны ўзнікае, калі вы слухаеце гэтыя радкі? (Пяшчотнай, самотнай, каханай.)

Вось у гэтым, напэўна, і заключаецца сутнасць эмансіпацыі: жанчына можа займацца любімай справай, кіраваць калектывам, але пры гэтым заставацца пяшчотнай, ласкавай і менш за ўсё падобнай на мадам Кукшыну.

**Наталля БАСІЧ,
настаўніца рускай мовы і літаратуры сярэдняй школы №41 Мінска.**

Тры кіты навучання

Новы змест адукацыі і выхавання патрабуе такіх метадаў і прыёмаў навучання, якія садзейнічалі б развіццю актыўнасці, самастойнасці, творчай ініцыятывы, цікавасці да прадметаў, а таксама ўзбройвалі б вучня практычнымі ўменнямі і навыкамі. Традыцыйная класна-ўрочная сістэма не можа забяспечыць паўнацэннае развіццё кожнага вучня, таму я вырашыла звярнуцца да адной з сучасных тэхналогій -Дальтан-тэхналогіі, якая заснавана на прынцыпах свабоды, самастойнасці, супрацоўніцтва.

Пачынаючы працаваць па гэтай тэхналогіі, настаўнік павінен, у першую чаргу, крытычна ацаніць сябе як педагога. Неабходна пераглядзець змест прадмета, займець веды ў галіне псіхалогіі ўзаемін і навучання.

Дальтан-тэхналогія – гэта цэласная, адкрытая і развіццёвая сістэма. Яна прадугледжвае разнастайныя формы работы, узаемадапамогу вучняў і фарміраванне ўмення радавацца поспеху таварыша і калектыву ў цэлым.

Дальтан-урокі выхоўваюць у школьнікаў пачуццё адказнасці [illegible] каз.

Работа ў парах (групах) выступае як трэнінг навучання. Школьнікі вучацца адстойваць свой пункт гледжання і пры гэтым паважліва ставіцца да чужога меркавання. Узровень трывожнасці на такіх занятках больш нізкі, а ўзровень камфортнасці – больш высокі.

Дальтан-урокі падахвочваюць вучняў да актыўнай дзейнасці, да ўласных адкрыццяў. Матэрыял у такім выпадку запамінаецца лепш, чым калі ён успрымаецца пасіўна.

У групе кожны заняты работай. Дзеці працуюць з задавальненнем. Заданне ўключае дастатковую колькасць неабходных указанняў. Вучні заўсёды стараюцца знайсці самастойнае рашэнне праблемы. Яны маюць магчымасць выбіраць, у якім парадку выконваць заданні, размяркоўваць свой час, выбіраць дадатковыя сродкі, вырашаць – працаваць асобна ці ў групе, а таксама дзе шукаць патрэбную інфармацыю (у іншых вучняў, у настаўніка, у даведачнай літаратуры).

Настаўнік кіруе, стымулюе, кантралюе і навучае, садзейнічае пашырэнню супрацоўніцтва.

Матэрыял можна падзяляць на часткі. Потым настаўнік вызначае, якія раздзелы вучні могуць вывучыць і засвоіць самастойна. Такія раздзелы ўказваюцца ў лісце заданняў.

Пры складанні каляндарна-тэматычнага плана вывучэння курса неабходна выбраць тэму для Дальтан-урока ў сістэме іншых урокаў. Дальтан-заданне распрацоўваецца загадзя (за 1–2 тыдні). Павінна быць указана тэма, мэта (трэба ведаць і ўмець). Заданне можа прадугледжваць вывучэнне новага матэрыялу, адпрацоўку паняццяў, замацаванне і абагульненне тэмы, а таксама вывучэнне матэрыялу апераджальнага характару. Заданні падбіраюцца рознаўзроўневыя (базавы, павышаны ўзровень, творчы і дадатковы). Яны афармляюцца і размнажаюцца.

Для Дальтан-урока падбіраюцца неабходныя сродкі навучання: падручнікі, слоўнікі, даведнікі, дадатковая літаратура, табліцы і г.д.

Заданні раздаюцца вучням, і праводзіцца інструктаж па іх выкананні. Трэба звярнуць увагу школьнікаў на тое, што яны маюць права на выбар задання, месца, часу і спосабу яго выканання. Вы павінны вызначыць тэрмін здачы задання, форму справаздачы і сістэму ацэнкі.

Крытэрыямі выніковасці Дальтан-тэхналогіі з'яўляюцца:

– пазнавальная самастойнасць вучня;
– стратэгія паводзін вучня ў працэсе ўзаемадзеяння з аднакласнікамі;
– узровень сфарміраванасці ў школьнікаў умення выкарыстоўваць навуковыя метады пазнання (назіранне, гіпотэза, эксперымент).

Значны момант у гэтай тэхналогіі – магчымасць асобаснага развіцця за кошт узбагачэння вопытам іншых вучняў і дарослых.

Напрыканцы падрыхтоўчага этапа трэба нацэліць вучняў на рэфлексію над працэсам і вынікамі выканання заданняў.

Школьнікі вядуць сшытак уліку выканання і ацэнкі заданняў, робяць работу над памылкамі. Праверка і ацэнка вынікаў ажыццяўляецца шляхам самаправеркі і ўзаемаправеркі, праверкі па мадэлі. Праводзіцца ўрок-канферэнцыя, дзе аналізуюцца вынікі і дасягненні вучняў. Настаўнік вядзе асобны сшытак уліку выканання і ацэнкі заданняў. Гэта дае магчымасць сачыць за поспехамі кожнага і параўноўваць іх з поспехамі іншых дзяцей.

Магу падзяліцца сваім вопытам выкарыстання Дальтан-тэхналогіі на ўроках рускай мовы ў 5 класе гімназіі. Дальтан-урокі дазваляюць стварыць умовы для ўключэння кожнага вучня ў дзейнасць, павышаюць паспяховасць. Школьнікі з нецярплівасцю чакаюць гэтых урокаў.

Дальтан-урок па тэме "Фанетыка"

Мэта: абагульніць і замацаваць веды вучняў па раздзелу "Фанетыка".

Настаўнік: "Мы жывём у свеце гукаў. Прачнуўшыся раніцай, чуем ціканне гадзінніка, плёскат вады, пыхканне чайніка на пліце. Выходзім з дому – і нас акружаюць гукі вуліцы: цвырканне вераб'ёў, шум ветру, шархаценне шын па асфальце, звон трамваяў. Але вось у вас за спіной прагучаў голас прахожага: "Скажыце, калі ласка, якая гадзіна?" Вы пагледзелі на гадзіннік і адказалі. Якім жа чынам з патоку гукаў вы ўлавілі тыя, якія перадалі вам пэўную інфармацыю? Чым адрозніваюцца гукі мовы ад іншых?

У мове ўсё – часткі слова, словазлучэнні, сказы – мае гукавое выражэнне. Невыпадкова ў школе навучанне мове пачынаецца з таго, што дзяцей знаёмяць з гукамі і літарамі. Гукавы лад мовы вывучае фанетыка.

Слова "фанетыка" ўтворана ад грэчаскага слова phone – гук. Гэта асобны раздзел школьнага курса мовы. Чаму? Навошта ў школе вывучаюць фанетыку? Давайце паразважаем над гэтым і адначасова выканаем вучэбна-творчае Дальтан-заданне. Вы можаце карыстацца літаратурай:

1. И.И.Постникова, И.М.Подгаецкая. Фонетика – это интересно. С.7-66.
2. Л.А.Мурина и др. Русский язык для 5 класса. С.104-120.
3. Орфографический словарь.
4. Л.И.Строк. Опорные конспекты. С.29.

Для выканання задання трэба ўмець: 1. Адрозніваць гукі і літары. 2. Вызначаць націскныя і ненаціскныя склады. 3. Вызначаць слабыя і моцныя пазіцыі для галосных. 4. Адрозніваць звонкія і глухія, цвёрдыя і мяккія зычныя. 5. Вызначаць слабыя і моцныя пазіцыі для звонкіх і глухіх, цвёрдых і мяккіх зычных. 6. Выконваць фанетычны разбор слоў.

Трэба ведаць: 1. Галосныя і зычныя гукі і літары. 2. Алфавіт. 3. Правільную пастаноўку націску. 4. Моцныя і слабыя пазіцыі для галосных і зычных.

Абарона заданняў адбываецца ў канцы ўрока.

Заданні (Дальтан-заданне, як правіла, уключае дзевяць практыкаванняў):

1. (1 бал.) Спішыце словы, пастаўце ў іх націск.

Алфавит, красивее, магазин, столяр, километр, сантиметр, портфель, кулинария.

2. (3 балы.) Уявіце, што ваш таварыш з-за хваробы прапусціў урок і вы хочаце расказаць яму ўсё, што ведаеце пра гукі і літары рускай мовы. Вам дапамогуць пытанні:

– Колькі літар у рускім алфавіце?
– Ці ўсе літары абазначаюць гукі?
– Якая пазіцыя для галосных з'яўляецца моцнай, а якая слабой?
– Якія пазіцыі для зычных, парных па глухасці/звонкасці, з'яўляюцца моцнымі, а якія – слабымі?

3. (3 балы.) Раздзяліце словы на склады для пераносу (калі магчыма) і па колькасці галосных гукаў.

Огонь, орешник, овация, ударил, юноша, опенок, мостовая.

4. (3 балы.) Выканайце фанетычны разбор слоў і г.д.

Калі вы набралі:
15–20 балаў – Малайцы! Выдатна! – 5.
10–14 балаў – Добра! – 4.
5–7 балаў – Няблага, але можна лепш – 3.
1–4 балы – Неабходна яшчэ папрацаваць над тэмай – 2.

**Кацярына ПАДРЭЗ,
настаўніца сярэдняй школы №2 Чашнікаў Віцебскай вобласці.**

Шчаслівы выпадак

(Інтэграваны ўрок па хіміі і фізіцы для 10 - 11 класаў)

У гульні ўдзельнічаюць дзве каманды. Правілы гульні - такія ж, як і ў тэлеперадачы "Шчаслівы выпадак".

I гейм. Далей, далей, далей...

1. Назавіце прозвішча вучонага, які ўпершыню атрымаў арганічнае рэчыва з неарганічных. (Ф.Вёлер).
2. Аўтар тэорыі будовы хімічных рэчываў. (А.М.Бутлераў).
3. Рэчывы, якія маюць падобную будову, але адрозніваюцца па саставу на адну або некалькі груп атамаў CH_2. (Гамолагі).
4. Агульная формула гамалагічнага раду алканаў (C_nH_{2n}+2).
5. Від гібрыдызацыі ў малекулах алканаў. (Sp3).
6. Формула прыроднага газу. (CH_4).
7. C_2H_2. (Ацэтылен).
8. Найбольш характэрныя рэакцыі для алкенаў. (Злучэння).
9. Рускі хімік, лаўрэат Нобелеўскай прэміі за вывучэнне ланцуговых рэакцый. (М.М.Сямёнаў).
10. Тэтрахлорметан і дыхлорметан выкарыстоўваюцца ў якасці... (растваральнікаў).
11. Газ, які выкарыстоўваюць, каб садавіна хутчэй паспела. (Этылен).
12. Якое рэчыва ў Бразіліі называлі "слёзы дрэва?" (Каўчук).
13. Як называецца рэакцыя аб'яднання многіх аднолькавых малекул у больш буйныя? (Полімерызацыі).
14. Араматычныя вуглевадароды, або... (арэны).
15. Гібрыдызацыя малекулы бензолу. (SP_2).
16. Група атамаў C_6H_5 называецца... (фенілрадыкал).
17. Упершыню бензол з цыклагексану атрымаў... (М.Д.Зялінскі).
18. Метылбензол, або... (талуол).
19. Прадукт перагонкі нафты, які шырока прымяняюць у дарожным будаўніцтве. (Гудрон).
20. Масляністая вадкасць, сумесь вуглевадародаў. (Нафта).
21. Якую будову мае большасць арганічных рэчываў?(Малекулярную).
22. Які вучоны ўпершыню ўвёў тэрмін "арганічная хімія?" (І.Берцэліус).
23. Рэчывы, якія маюць аднолькавы састаў, але розную хімічную будову, называюцца... (ізамерамі).
24. Агульная формула гамалагічнага раду алкенаў. (C_nH_{2n}).
25. Від гібрыдызацыі ў малекулах алкенаў (SP2).
26. Формула балотнага газу. (CH_4).
27. C_2H_4 (этылен).
28. Найбольш характэрныя для алканаў рэакцыі... (замяшчэння).
29. Газ хлараметан, які лёгка пераходзіць у вадкасць, выкарыстоўваюць у... (халадзільных устаноўках).
30. Стэрэагізамерыя або... (прасторавая).
31. Які рускі хімік упершыню атрымаў каўчук?(С.В.Лебедзеў).
32. Якое рэчыва атрымаецца, калі пры вулканізацыі да каўчуку дадаць серы больш, чым патрабуецца для ўтварэння рызіны?(Эбаніт).
33. Як называецца рэакцыя ўзаемадзеяння этылену з вадой?(Рэакцыя М.Р.Кучарава).
34. Цыклічнай формулай бензолу, якую прапанаваў гэты вучоны, карыстаюцца і зараз. (Ф.Кекуле).
35. Фенілбензол або... (стырол).
36. Бензол удзельнічае ў рэакцыях акіслення, замяшчэння і... (далучэння).
37. У прыродзе над нафтай знаходзяцца... (спадарожныя нафтавыя газы).
38. Асноўныя фракцыі пры перагонцы нафты: газойлевая, ліграінавая і... (керасінавая).
39. Сумесь рэчываў, якая застаецца пасля перагонкі нафты. (Мазут).
40. Працэс расшчаплення вуглевадародаў, якія знаходзяцца ў нафце. (Крэкінг).

Рэкламная паўза.

II гейм. "Замарочкі з дзежкі"

1. Джульета гаварыла: "Ружа пахне ружай". А як скажа хімік, чым пахне ружа?(Фенілэтылавым спіртам).
2. "Ох, і атрутныя характары ў гэтай сям'і", - казаў ляснік з казкі "Папялушка". А які інсектыцыд мае найменш "атрутны характар"?(Карбафос).
3. Кот Леапольд ператвараўся ў леапарда, калі ён выпіваў "азвярын", а ў што ператвараецца малекула метану, калі ў яе забраць адзін атам вадароду?(Радыкал).
4. Гэта ёсць і ў кабінеце хіміі, і ў кабінеце біялогіі. "Яно" мае пах дыфенілавага эфіру. Што гэта?(Расліна герань).
5. Гейм у гейме "Ты - мне, я - табе". (Каманды задаюць адна адной па 2 пытанні).
6. Якое паветра мае большую шчыльнасць - сухое або вільготнае?(Сухое).
7. Чаму драўляныя прадметы зімою здаюцца болей цёплымі, чым металічныя?(Цеплаправоднасць дрэва меншая, чым цеплаправоднасць металу).
8. "Касі, каса, пакуль раса" Чаму?(Раса павялічвае масу сцябліны, таму яна меней дэфарміруецца пры ўдары, і яе лягчэй зрэзаць).
9. Шафёр павінен павялічыць ці паменшыць хуткасць машыны, калі ён пад'язджае да гары? (Паменшыць).

III гейм. Госць праграмы

1. Інтэрмедыя Шэрлак Холмс і доктар Ватсан. (Гл. часопіс "Физика в школе", 1983, №2). (Ш.Холмс знаходзіць замест перліны крэйду і тлумачыць доктару Ватсану, што злодзеяў не было. Перліна - дысперсная сістэма, у цвёрдым асяроддзі (кальцый-карбанат) знаходзяцца вельмі маленькія кроплі вады. За доўгі час знаходжання ў сухім паветры вада выдзелілася і перліна ператварылася ў крэйду).
2. Інтэрмедыя "Перліна і Клеапатра". (Па кнізе - А.Шаховская. "Тайны старого гнома", - Киев: "Довіра" - 1997 - 288 с.) (Клеапатра кідае перліну ў маладое віно, затым выпівае яго. Усе глядзяць на гэта з жахам, але з Клеапатрай нічога дрэннага не здараецца, бо перліна - гэта кальцый -карбанат, які раствараецца ў кіслаце, якая ёсць у маладым віне).

IV гейм. Гонка за лідэрам

1. Хто ўвёў у рускую мову слова "фізіка"? (М.В.Ламаносаў).
2. Якая фізічная з'ява дазваляе адчуваць пахі?(Дыфузія).
3. Чым адрозніваюцца малекулы гарачай і халоднай вады?(Хуткасцю).
4. Малекулы прыцягваюцца адна да адной. Чаму паміж імі ёсць адлегласць? (Дзейнічаюць сілы адпіхвання).
5. Якая сіла выпрамляе стальную лінейку? (Сіла пругкасці).
6. Ад чаго залежыць сіла пругкасці? (Ад велічыні дэфармацыі).
7. Якая сіла перашкаджае руху цел? (Сіла трэння).
8. Як можна паменшыць сілу трэння?(Выкарыстаць змазку).
9. Ад чаго залежыць ціск цвёрдых цел?(Ад сілы ціску і плошчы).
10. У якіх адзінках вымяраецца ціск?(У Паскалях).
11. Якому вучонаму яблык дапамог адкрыць вядомы закон?(Ньютану).
12. Які вучоны адкрыў закон дзякуючы задачы цара Гіерона?(Архімед).
13. Што з'яўляецца мерай інертнасці, цела? (Маса).
14. У якіх адзінках вымяраецца пастаянная Больцмана?(Дж/К).
15. Чаму роўны пастаянны ціск?(105 Па).
16. $P=P_1+P_2$. Які гэта закон?(Закон Дальтона).
17. У якіх адзінках вымяраецца абсалютная тэмпература?(У Кельвінах).
18. Які вучоны вылічыў эксперыментальна хуткасць малекул газу?(Штэрн).
19. Пры якой тэмпературы знікае розніца паміж вадкасцю і газам?(Пры крытычнай).
20. Як называецца працэс, які праходзіць у цеплаізаляванай сістэме?(Адыябатны).
21. Ці можна пачуць адно аднаго на Месяцы? (Не, бо няма паветра).
22. Дзе скачок даўжэйшы - на Месяцы ці на Зямлі?(На Месяцы).
23. Кім быў упершыню разлічаны максімальны каэфіцыент цеплавога рухавіка?(Садзі Карно).
24. Назавіце асноўныя характарыстыкі электрычнага поля?(Патэнцыял і напружанне).
25. Назавіце адзінкі напружанне электрычнага поля (Н/Кл, В/М).
26. Як называюцца паверхні аднолькавага патэнцыялу?(Эквіпатэнцыяльныя).
27. Чаму ў грэлках выкарыстоўваецца вада? (Вялікая ўдзельная цеплаёмістасць).
28. Якая з'ява знаходзіцца ў аснове радыёлакацыі?(Адбіццё хваляў).
29. Як называецца працэс, які праходзіць пры пастаянным ціску?(Ізабарны).
30. Які закон апісвае ізабарны працэс?(Закон Гей-Люсака).
31. Для якіх зарадаў можна выкарыстоўваць закон Кулона?(Для кропкавых і нерухомых).
32. У чым вымяраецца супраціўленне? (У Омах).
33. Чым вымяраецца магутнасць?(У Ватах).
34. Якую фізічную велічыню вымярае лічыльнік электрычнай энергіі?(Работу).
35. Якая энергія звязана з хуткасцю цела? (Кінетычная).

Падвядзенне вынікаў урока. Дэманстрацыя займальных вопытаў.

**Галіна КАПЕЦКАЯ,
настаўніца хіміі гімназіі,
Людміла КУЛАКОЎСКАЯ,
настаўніца фізікі гімназіі.
Светлагорск.**

Кодэкс маральнай культуры для дзяўчат

Праблема ўзаемаадносін мужчыны і жанчыны - заўсёды актуальная. Цяпер відавочны той факт, што культуры стасункаў паміж мужчынам і жанчынай неабходна вучыцца, і пачынаць гэта трэба са школьнага ўзросту. Паколькі тэма дастаткова пікантная, яе можна падаць у незвычайнай форме. Прапаную ўвазе чытачоў урок-трэнінг па медыцынскай падрыхтоўцы ў 10 класе на тэму "Праблемы ўзаемаадносін юнакоў і дзяўчат".

Гісторыя ведае розныя тыпы стасункаў паміж мужчынам і жанчынай. Мяняліся эпохі – мяняліся і адносіны. Але адно заставалася нязменным: культуру ўзаемаадносін людзей ва ўсе часы вызначала іх маральная культура. Сёння мы з вамі пастараемся адказаць на такія пытанні: якія галоўныя сацыяльна-псіхалагічныя асаблівасці палоў; якія ролі адводзяцца ў грамадстве мужчыну і жанчыне? Шукаючы адказы на гэтыя пытанні, пастараемся сфармуляваць асобы кодэкс маральнай культуры міжпалавых адносін.

На сённяшнім уроку я выступлю не ў ролі настаўніка, а ў ролі вашага трэнера. У нас не будзе правільных і няправільных адказаў, усялякае меркаванне будзе мець права на існаванне.

А пачаць урок мне хочацца з эпіграфа, які кожная з вас павінна выбраць для сябе сама. (Зачытваюцца выслоўі вядомых людзей і выслухоўваюцца меркаванні вучаніц, чаму яны выбралі той або іншы эпіграф.)

"Прырода сказала жанчыне: будзь цудоўнай, калі можаш, мудрай, калі хочаш, але разважлівай ты павінна быць абавязкова" (П.Бамаршэ).

"Заўсёды і ўсюды першай жаночай вартасцю павінна быць сціпласць" (М.М.Карамзін).

"Паважаць жанчын – гэта абавязак, якому ўсякі сумленны чалавек павінен падпарадкоўвацца з нараджэння" (Лопэ дэ Вега).

"Жанчына – вялікая выхавальніца мужчын" (А.Франс).

"Што ж вышэй за ўсё для жанчын? Каханне, мацярынскі доўг, уласная годнасць" (Г.Эбернс).

"Там, дзе ёсць строгасць і патрабавальнасць жанчыны, дзяўчыны, юнак становіцца сапраўдным мужчынам" (В.А.Сухамлінскі).

"Без чысціні інтымных пачуццяў немагчыма чысціня пачуццяў грамадзянскіх" (В.А.Сухамлінскі).

Трэнінг. Прашу дзяўчат выйсці да дошкі і стаць у круг.

Практыкаванне ў крузе. Удзельніцы па чарзе атрымліваюць мяч і пры гэтым заканчваюць фразу: "Раздзел "Палавое выхаванне" трэба вывучаць у школе, таму што..."

"Мазгавы штурм". Трэнер-настаўнік дае магчымасць усім удзельніцам выбраць любую цукерку з кошыка на свой густ і пры гэтым утварыць групы так, каб у кожнай былі розныя цукеркі. (Перад урокам рыхтуецца кошык з цукеркамі чатырох відаў па тры на кожнага.) Групам выдаюцца лісточкі з запісанымі на іх фразамі, прапануецца іх запоўніць сваімі думкамі на прапанаваную тэму (2–3 фразы) на працягу 30 секунд і перадаць іх наступнай групе. Так робіцца да таго часу, пакуль ліст не вернецца да першага "гаспадара".

Фразы:
- Варыянты знаёмства.
- Выбар сябра.
- Прыгажосць дзяўчыны.
- Правільна выйсці замуж.
- Раннія шлюбы: прычыны, наступствы.
- Закаханасць і каханне.
- Сям'я – абавязак – каханне.

Пасля заканчэння работы ўсе лісты вывешваюцца на дошку і праводзіцца ранжыраванне (тры галоўныя якасці па тэме). Можна вызначыць рэйтынг адказаў, калі дазваляе час (1, 2....10).

Далей - работа ў групе па парах. Трэнер прапануе ўдзельнікам сфарміраваць у групе пары і выступіць па чарзе ў ролі слухача і прамоўцы па тэме "Што перашкаджае і што дапамагае ва ўзаемаадносінах з юнакамі?" Потым у групе вызначаюцца агульныя псіхалагічныя якасці і запісваюцца на лісце. Адказы выносяцца на дошку, выбіраюцца пяць галоўных якасцей.

Адпачынак "Энерджайзер". Прадстаўніку групы прапануецца выцягнуць лісток з назвай бытавога прыбора, які аблягчае нам жыццё і паказаць яго без слоў, з дапамогай мімікі. Варыянты: тэлефон, тостэр, пральная машына, халадзільнік, мікрахвалевая печ, пыласос.

Практыкаванне ў новых групах. Прапаную сфарміраваць групы такім чынам, каб усе мелі аднолькавыя цукеркі. Заданне: выпрацаваць пяць патрабаванняў юнакоў да дзяўчат і дзяўчат да юнакоў (пяць галоўных сацыяльна-псіхалагічных асаблівасцей). Патрабаванні вывешваюцца на дошку. Настаўнік (трэнер) прапануе паглядзець на сябе збоку і падумаць, ці заўсёды мы такія?

Галерэя "Сінквейн". На аркушах запісана тэма "Дзяўчына". Удзельнікаў групы прашу іх запоўніць у наступным парадку: на 1-м радку запісаць два прыметнікі па тэме; на 2-м – тры словы, якія называюць дзеянні; на 3-м – фразу з чатырох слоў; на 4-м – слова-сінонім.

У канцы ўрока падводжу вынікі: сёння мы вызначылі галоўныя сацыяльна-псіхалагічныя асаблівасці палоў, вывелі асобы кодэкс маральнай культуры міжпалавых адносін. Хочацца спадзявацца, што вы абавязкова будзеце прытрымлівацца гэтага кодэкса ў сваім жыцці. Менавіта жыццё і паставіць вам адзнакі за сённяшні ўрок.

**Таццяна ГЛУШОНАК,
настаўніца сярэдняй школы №3 Вілейкі.**

Тэлепраграма

ПАНЯДЗЕЛАК, 15 КРАСАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.00, 7.00, 8.00, 9.00, 12.00, 15.00, 23.45 Навіны.
6.10, 7.10, 8.10 Добрай раніцы, Беларусь!
9.15 "Тайны следства".
10.05 Арсенал. Праграма пра армію.
10.35 Тэлебарометр.
11.00 "Сямейныя вузы".
12.20 "Творцы. Віктар Сархісян". Да юбілею танцыўшчыка.
13.05 "Жулі Леско".
15.20 Чароўная шкатулка "Саюзмультфільма". "Шавец і русалка", "Сын камена і волат".
16.00 "Тайны следства".
16.55 Хакей. Чэмпіянат свету. Беларусь–Харватыя. Прамая трансляцыя з Галандыі. У перапынку – Навіны, Зона Ікс.
19.35 Да 120-годдзя Якуба Коласа. Б. Сяўко і В. Петрачкова ў караткаметражным маст. фільме "Малады дубок".
20.00 Галоўнае пытанне.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама. Інфармацыйны канал.
21.50 "Сямейныя вузы".
22.45 Стадыён.
23.15 Планета "АРТ".
0.05 Трылер "Ледзяное сэрца".

ГРТ

16.00 Вялікае мыццё.
17.00 Вячэрнія навіны.
17.25 "З лёгкай пары!". У гасцях у Міхаіла Еўдакімава.
18.00 Чакай мяне.
19.00 "Руская рулетка".
20.00 Час.
20.35 "Забойная сіла-3. Год глушца".
21.40 Незалежнае расследаванне.
22.30 Начны "Час".
23.00 "На футболе" з Віктарам Гусевым.
23.30 Начная змена.

РАСІЯ

16.00, 19.00 Весткі.
16.20 Дарожны патруль.
16.30 Афіша.
16.40 Экспертыза РТР. Дайджэст.
16.50 "Каханне. ru".
17.50 "Камісар Рэкс".
18.50 Добрай ночы, малышы!
19.35 Мясцовы час. Весткі – Масква.
19.55 "Трое супраць усіх".
20.55 Дэтэктыў "Марш Турэцкага". Фільм 6-ы. "Лякарства для нябожчыка".
22.00 Весткі – Падрабязнасці.
22.20 Мясцовы час. Весткі – Масква.
22.30 "Дзяжурны па краіне". Міхаіл Жванецкі.
23.20 VIII Урачыстая цырымонія ўручэння прэміі "Залатая маска". Трансляцыя з ДАВТ.

КУЛЬТУРА

9.15 Магія кіно.
9.40 "Падарожжа па радзіме дракона", "Пекін". Дак. фільмы.
10.40 "Ох уж гэтыя дзеткі".
11.00 Тым часам.
11.30, 15.00, 17.30, 23.00 Навіны культуры.
11.50 Разам з Фафалем.
12.05 "Цесныя вароты". Князь Уладзімір.
12.20 "Экалогія літаратуры". Аляксандр Твардоўскі.
13.15 "Урокі рускай". А. П. Чэхаў. "Маё жыццё". Чытаюць Алег і Міхаіл Яфрэмавы.
13.30 "Страсці па-італьянску".
14.30 Alma Mater.
15.10 "Васіліса Прыгожая", "Васіліса Мікулішна". Мультфільмы.
15.45 Жывое дрэва рамёстваў.
15.55 "Цытаты з жыцця". Акадэмік Міхаіл Шмілёў.
16.25 "Падарожжа па радзіме дракона", "Пекін". Дак. фільмы.
17.50 "Век Рускага музея". Аўтарская праграма В. Гусева.
18.15 Сцэнаграма.
18.45 "Марк Бернес". Дак. фільм.
19.05 Да 90-годдзя Яўгена Самойлава. А. К. Талстой. "Цар Фёдар Іаанавіч". Спектакль Дзяржаўнага акадэмічнага Малога тэатра. Рэжысёр Б. Равенскіх.
22.30 "Вакзал мары". Аўтарская праграма Ю. Башмета.
23.25 "Начны палёт". Вядучы А. Максімаў.

НТБ

7.00, 7.30, 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 23.15 Сёння.
7.10, 7.35 Раніца на НТБ.
7.50 "Агент нацыянальнай бяспекі".
9.25 "Надоечы" з Леанідам Парфёнавым. 10.35 Лялькі.
11.20 Маст. фільм "Прыйшла і гаворыць".
13.20 "Прынцып "Даміно". Ток-шоу. 14.40 Крымінал.
15.30 "Невядомая планета". "Вяртанне да папуасаў".
16.35 Шоу Алены Сцепаненка.
17.35 Крымінал.
18.00 "Сёння" з Пятром Марчанкам.
18.35 "Тайны следства".
19.40 "Бандыцкі Пецярбург".
21.00 "Сёння" з Пятром Марчанкам. 21.35 Герой дня.
22.10 "Хуткая дапамога".
23.35 Гордан.

СТБ

16.00 Інфармацыйная праграма "168 гадзін Мінска".
16.55 "Чарцяня".
18.00 "Мінск на скрыжаванні стагоддзяў".
18.15 "Арт-экспрэс". Культурнае жыццё сталіцы.
18.30 "Навіны сусветнай шоу-індустрыі".
19.00, 23.00 "24 гадзіны".
19.15 "Добры вечар, малыш...".
19.30 Трылер "Васьмінег-2".
21.40 "Лэдзі Бомж".
23.25 "Тэма дня".
22.55 "Добра пажалавацца".
23.15 Навіны СНД.
23.30 "Прэм'ер-парад "Сталічны".
23.35 Футбольны кур'ер.
0.10 Начны музычны канал.
1.35 "Віртуальны свет".
1.45 "М1". Музычная праграма.

8 КАНАЛ

17.30 Мультфільмы "Том і Джэры".
17.45 Праграма Алена Жабера "Палітра" (Францыя).
18.15 Маст. фільм "Джэймс Бонд. Доктар Но".
20.20 Тэлемагазін.
20.25 "Вечарніца".
20.40, 23.15 Навіны.
21.00 Дак. фільм "Скажыце дзеўкам "Так!".
21.30 Трылер "Дзікунства".

АЎТОРАК, 16 КРАСАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.00, 7.00, 8.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 0.25 Навіны.
6.10, 7.10, 8.10 Добрай раніцы, Беларусь!
9.15, 17.00 "Тайны следства".
10.05 Стадыён.
10.35 "Прыгоды Шэрлі Холмс".
11.00, 21.50 "Сямейныя вузы".
12.20 Добры дзень, Беларусь!
13.00 Маст. фільм "Людзі і дэльфіны".
14.05 Тэлевізійны Дом кіно. "Аматарскае кіно".
14.30 "Слабадан Мілошавіч абвінавачвае". Публіцыстычная праграма.
15.20 "Маленькія хітруны".
15.45 "Прыгоды Шэрлі Холмс".
16.10 "Пяць цудаў".
16.20 "5x5". Інфармацыйна-забаўляльная праграма для старшакласнікаў.
18.25 Зона Ікс.
18.35 "Гусар на даху". Маст. фільм.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
22.45 Спорт-кур'ер.
22.55 Камедыя "Брудны бізнес".

ГРТ

8.00, 11.00 Навіны.
8.15 "Сямейныя вузы".
8.35 "З лёгкай пары!".
9.45 "Руская рулетка".
10.45 "Ералаш".
10.50 Бібліяманія.
15.00 "Забойная сіла-3. Год глушца".
16.00 Вялікае мыццё.
17.00 Вячэрнія навіны.
17.25 Смехапанарама Яўгена Петрасяна.
18.00 "Сямейныя вузы".
19.00 "Слабае звяно". Іграве шоу.
20.00 Час.
20.35 "Забойная сіла-3. Закон перспектывы".
21.40 Лубянка. "З кляймом Іуды".
22.30 Начны "Час".
23.00 Мірэй Мацьё ў праграме "Саці".
23.30 Начная змена.

РАСІЯ

8.00, 10.00, 16.00, 19.00 Весткі.
8.10 Прэм'ера. "Навука пра звышнатуральнае. Адкрыта для абмеркавання".
9.10 Меладрама "Неразлучныя".
10.20 "Санта-Барбара".
16.20 Дарожны патруль.
16.30 Афіша.
16.40 Экспертыза РТР. Дайджэст.
16.50 "Каханне. ru".
17.50 "Камісар Рэкс".
18.50 Добрай ночы, малышы!
19.35 Мясцовы час. Весткі – Масква.
19.55 "Трое супраць усіх".
20.55 Дэтэктыў "Марш Турэцкага". Фільм 6-ы. "Лякарства для нябожчыка".
22.00 Весткі – Падрабязнасці.
22.20 Мясцовы час. Весткі – Масква.
22.30 Вострасюжэтны фільм "Вінаваты, як прадпісана".
0.30 Гарачая дзесятка.

КУЛЬТУРА

9.15 Графаман.
9.40 "Правінцыялкі", "Калектыўнае чырвонае". Дак. фільмы. 10.45 "Сферы" з Інакенціем Івановым.
11.30, 15.00, 17.30, 23.00 Навіны культуры.
11.50 Разам з Фафалем.
12.05 "Агульны дом", "Дзед Бухаркін". Дак. фільмы.
12.20 "Экалогія літаратуры". Аляксандр Твардоўскі.
13.15 "Урокі рускай". А. П. Чэхаў. "Маё жыццё". Чытаюць Алег і Міхаіл Яфрэмавы.
13.30 "Страсці па-італьянску".
14.30 Ток-шоу "Наўздагад". Георгій Вілінбахаў.
15.10 Кіно – дзецям. "Нечаканыя канікулы".
15.30 "Прыгоды Мурзілкі".
16.05 "Расійскі кур'ер". Гдоў (Пскоўская вобл.).
16.35 "Правінцыялкі", "Калектыўнае чырвонае". Дак. фільмы.
17.50 "Дваровыя тайны". "Сватанне Напалеона Банапарта".
18.15 "Літаратурнае Перадзелкіна". "Я дараджні з арбацкага двара". Фільм 8-ы. Частка 1-я.
18.45 "Партытуры не гараць". Аўтарская праграма А. Варгафціка.
19.15 Да 90-годдзя Яўгена Самойлава. "Шлях да дасканаласці".
19.55 "Сэрцы чатырох". Маст. фільм.
21.25 "Што рабіць?". Праграма В. Траццякова.
22.20 "Больш, чым каханне". "Таварыш Калантай і яе палюбоўнікі".
23.25 "Начны палёт". Вядучы А. Максімаў.

НТБ

7.00, 7.30, 9.00, 11.00, 13.00, 15.00, 23.15 Сёння.
7.10, 7.35 Раніца на НТБ.
7.50 "Тайны следства".
9.25 "Я і мой сабака". Дог-шоу.
10.15 Усе адразу!
11.20 Прыгодніцкі фільм "Жорсткасць".
13.20 "Прынцып "Даміно". Ток-шоу.
14.40 Крымінал.
15.30 "Бандыцкі Пецярбург".
16.45 Сквапнасць.
17.35 Крымінал.
18.00 "Сёння" з Пятром Марчанкам.
18.35 Дэтэктыў "Тайны следства".
19.40 "Бандыцкі Пецярбург".
21.00 "Сёння" з Пятром Марчанкам.
21.35 Герой дня.
22.10 "Хуткая дапамога".
23.35 Гордан.

СТБ

6.00, 16.30 "Паўэр рэйнджэрс, ці Магутныя рэйнджэры".
6.30 Мультфільмы "Свет Бобі", "Ферма пачвары".
7.30 "Прафесія, якую ты выбіраеш".
7.40, 1.50 "М1". Музычная праграма.
7.55 "Віртуальны свет".
8.00 "Прэм'ер-парад "Сталічны".
8.05 "Тэма дня".
8.15 Трылер "Васьмінег-2".
10.30 Спартыўныя навіны.
10.45 Навіны СНД.
11.00 "Канал гісторыі": "ФБР: шпіёнскія файлы". Дак. фільм.
12.00, 15.00, 19.00, 23.00 "24 гадзіны". 12.15 "Відавочца".
12.45 "Граніца. Таёжны раман".
13.55 "Лэдзі Бомж".
15.15 "Сакрэтныя матэрыялы сабак-шпіёнаў", "Ферма пачвары".
16.05 "Мінск на скрыжаванні стагоддзяў".
16.55 "Чарцяня".
18.00 Спартыўныя навіны.
18.15 "Дзень добры, доктар!".
18.30 "Прафесія, якую ты выбіраеш".
18.45 "Прэм'ер-парад "Сталічны".
18.50 "Тэма дня".
19.15 Дзіцячы экран. "Добры вечар, малыш...".
19.30 Камедыя "Сябры па няшчасцю".
21.45 "Лэдзі Бомж".
22.45 "Добра пажалавацца".
23.15 Навіны СНД.
23.20 "Віртуальны свет".
23.25 Трылер "Дастаць зноў у сэрца".
1.35 Навіны СНД.

8 КАНАЛ

17.30 Мультфільм.
17.40 "Два капітаны". 1-я серыя.
18.45 Камедыя "Высокі бландзін у чорным чаравіку".
20.15 К-відэа. "Топ-8".
20.20 Тэлемагазін.
20.25 "Вечарніца".
20.40, 23.15 Навіны.
21.00 Гурман-клуб.
21.25 Тэлемагазін.
21.30 Маст. фільм "Такая цудоўная гульня".

СЕРАДА, 17 КРАСАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.00, 7.00, 8.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.55 Навіны.
6.10, 7.10, 8.10 Добрай раніцы, Беларусь!
9.15 "Тайны следства".
10.05 Здароўе. Тэлечасопіс.
10.35 "Прыгоды Шэрлі Холмс".
11.00, 23.00 "Сямейныя вузы".
12.20 Дзень добры, Беларусь!
13.05 "Людзі і дэльфіны". 2-я серыя.
14.25 Час мясцовы. Рэпартажы з правінцыі.
15.20 "Маленькія хітруны".
15.45 "Прыгоды Шэрлі Холмс".
16.10 "Пяць цудаў".
16.20 "5x5". Інфармацыйна-забаўляльная праграма для старшакласнікаў.
17.00 "Тайны следства".
18.25 Зона Ікс.
18.35 "Масква – Мінск".
18.45 Ю. Берднікаў і С. Гармаш у дэтэктыве "Крымінальны аддзел".
20.00 Панарама. Інфармацыйны канал.
20.25 Хакей. Чэмпіянат свету. Беларусь – Галандыя. Прамая трансляцыя з Галандыі. У перапынку – Спорт-кур'ер.
0.15 Крымінальнае дасье.
0.40 "Сустрэча ў Траецкім" з Аляксандрам Дамарацкім.

ГРТ

8.00, 11.00 Навіны.
8.15 "Сямейныя вузы".
9.15 Смехапанарама Яўгена Петрасяна.
9.45 "Слабае звяно". Іграве шоу.
10.45 "Ералаш".
10.50 Бібліяманія.
16.00 Вялікае мыццё.
17.00 Вячэрнія навіны.
17.25 "Куміры". Леанід Жабацінскі.
18.00 "Сямейныя вузы".
19.00 "Народ супраць".
20.00 Час.
20.35 "Забойная сіла-3. Спідвей".
21.40 Футбол. Таварыскі матч. Зборная Францыі – зборная Расіі. Прамы эфір з Францыі. У перапынку ў 22.35 – "Начны час".
23.45 Начная змена.

РАСІЯ

7.00, 8.00, 10.00, 16.00, 19.00 Весткі.
7.10 Дзяжурная часць.
7.15 Масква – Мінск.
7.30 Дарожны патруль.
7.40 "Пралог". Частка II.
7.50 Весткі – Масква.
8.10 Прэм'ера. "Навука пра звышнатуральнае. Сакрэты левітацыі".
9.10 Меладрама "Неразлучныя".
10.20 "Санта-Барбара".
16.20 Дарожны патруль.
16.30 Афіша.
16.40 Экспертыза РТР. Дайджэст.
16.50 "Каханне. ru".
17.50 "Камісар Рэкс".
18.50 Добрай ночы, малышы!
19.35 Мясцовы час. Весткі – Масква.
19.55 "Трое супраць усіх".
20.55 Дэтэктыў "Марш Турэцкага". Фільм 7-ы. "Небяспечнае хобі".
22.00 Весткі – Падрабязнасці.
22.20 Мясцовы час. Весткі – Масква.
22.30 "Саюз былых". Дак. фільм Аляксея Дзянісава "Туркменістан".
23.10 Камедыя "Прывітанне, дурні!".

КУЛЬТУРА

15.00, 17.30, 23.00 Навіны культуры.
15.15 Кіно – дзецям. "Нечаканыя канікулы".
15.35 "Малпачкі і рабаўнікі", "Малпачкі, наперад!", "Малпачкі ў оперы". Мультфільм.
16.05 "Ноу-хау". Тэлечасопіс.
16.35 "Развітанне з шасцідзесятымі". Дак. фільм.
17.50 "Хто мы?". "Пакараць нельга памілаваць". Перадача 6-я.
18.15 "Літаратурнае Перадзелкіна". "Мгновенна нашей жизни повесть...". Фільм 8-ы. Частка 2-я.
18.45 "Збор выкананняў". Іграе Міхаіл Фядотаў (скрыпка).
19.30 "Маё жыццё". Маст. фільм.
21.20 "Вялікія дэтэктывы". "Шэрлак Холмс". Фільм 1-ы.
22.20 "Айчына і лёсы". Варанцовы-Дашковы.
23.25 "Начны палёт". Вядучы А. Максімаў.

НТБ

15.00, 23.15 Сёння.
15.30 "Бандыцкі Пецярбург".
16.45 Сквапнасць.
17.35 Крымінал.
18.00 "Сёння" з Пятром Марчанкам.
18.35 Дэтэктыў "Тайны следства".
19.40 "Бандыцкі Пецярбург".
21.00 "Сёння" з Пятром Марчанкам.
21.35 Герой дня.
22.10 "Хуткая дапамога".
23.40 Гордан.
1.05 Усе адразу!

СТБ

6.00, 16.30 "Паўэр рэйнджэрс, ці Магутныя рэйнджэры".
6.30 Мультфільмы "Свет Бобі", "Ферма пачвары".
7.30, 23.45 "Аўтапанарама".
7.45, 23.35 "Віртуальны свет".
7.55, 18.45 Прэм'ер-парад "Сталічны".
8.00 "Снеданне з Лікай".
8.05 "Тэма дня".
8.15 Камедыя "Сябры па няшчасцю".
10.30 Спартыўныя навіны.
10.45 Навіны СНД.
11.00 "Канал гісторыі": "Атлантыда: страчаная цывілізацыя". Дак. фільм.
12.00, 15.00, 19.00, 23.10 "24 гадзіны".
12.15 "Відавочца".
12.45 "Сакрэтныя матэрыялы".
13.50 "Лэдзі Бомж".
15.15 "Сакрэтныя матэрыялы сабак-шпіёнаў", "Ферма пачвары".
16.05 "Мінск на скрыжаванні стагоддзяў".
16.55 "Чарцяня".
18.00 Спартыўныя навіны.
18.15 "Навіны сусветнай шоу-індустрыі". 18.50 "Тэма дня".
19.15 Дзіцячы экран. "Добры вечар, малы...".
19.30 Трылер "Таксіст".
22.05 "Лэдзі Бомж".
23.25 "Прафесія, якую ты выбіраеш".
0.00 Кінаальманах "Плоць і фантазія". 2.00 Навіны СНД.
2.15 "М1". Музычная праграма.

8 КАНАЛ

17.30 Мультфільм.
17.40 "Два капітаны". 2-я серыя.
18.55 Тэлемагазін.
19.00 Камедыя "Вяртанне высокага бландзіна".
20.20 Тэлемагазін.
20.25 "Вечарніца".
20.40, 23.15 Навіны.
21.00 "Вячэрні прыём".
21.25 Тэлемагазін.
21.30 Баявік "Невыканальнае заданне".

ЧАЦВЕР, 18 КРАСАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.00, 7.00, 8.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.40 Навіны.
6.10, 7.10, 8.10 Добрай раніцы, Беларусь!
9.15 "Людзі ў штацкім". Серыял. 1-я серыя.
10.05 Тэлевітамін.
10.35 "Прыгоды Шэрлі Холмс".
11.00, 21.50 "Сямейныя вузы".
12.20 Добры дзень, Беларусь!
13.05 "Людзі і дэльфіны". Маст. фільм. 3-я серыя. Фільм 1-ы.
14.10 Дак. фільм "У вечнае карыстанне..."
14.25 Існасць.
15.20 "Маленькія хітруны". Дак. серыял.
15.45 "Прыгоды Шэрлі".
16.10 "Пяць цудаў".
16.20 "5 x 5".
17.00 "Людзі ў штацкім". 1-я серыя.
18.25 Зона Ікс.
18.35 Хакей. Чэмпіянат свету. Казахстан–Беларусь.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
22.40 Спорт-кур'ер.
22.55 "VIP".
0.00 Каралеўскае паляванне.

ГРТ

8.00, 11.00 Навіны.
8.15, 18.00 "Сямейныя вузы".
9.15 "Куміры". Леанід Жабацінскі.
9.45 "Народ супраць".
10.45 "Ералаш".
10.50 Бібліяманія.
15.00 "Забойная сіла-3. Спідвей".
16.00 Вялікае мыццё.
17.00 Вячэрнія навіны.
17.25 "Самі з вусамі".
19.00 "Слабае звяно".
20.00 Час.
20.35 Шматсерыйны фільм "Жаночая логіка".
21.40 Чалавек і закон.
22.30 Начны "Час".
23.00 Формула ўлады. Прэзідэнт Мексікі.
23.30 Начная змена.

РАСІЯ

8.00, 10.00, 16.00, 19.00 Весткі.
8.10 "Навука аб звышнатуральным. Мінулыя жыцці". Дак. серыял.
9.10 Меладрама "Неразлучныя".
10.20 Меладрама "Пані Бавары".
16.20 Дарожны патруль.
16.30 Афіша.
16.40 Экспертыза РТР. Дайджэст.
16.50 Серыял "Любоў. ru".
17.50 "Камісар Рэкс".
18.50 Добрай ночы, малышы!
19.35 Весткі – Масква.
19.55 Тэлесерыял "Трое супраць усіх".
20.55 Дэтэктыў "Марш Турэцкага". Фільм 7-ы. "Небяспечнае хобі".
22.00 Весткі – Падрабязнасці.
22.20 Весткі – Масква.
22.30 Кінакамедыя Прыз "Залатая пальмавая галінка". Маст. фільм "Пакой сына".
0.35-1.22 "Панарама кіно" з Валерыем Тадароўскім.

КУЛЬТУРА

9.15 Прагулкі па Брадвею.
9.40 "Хакеры наступаюць". Дак. фільм.
10.50 "Айчына і лёсы". Варанцовы-Дашковы.
11.30, 15.00, 17.30, 23.00 Навіны культуры.
11.50 Разам з Фафалем.
12.05 Чым жыве Расія.
12.20 "Вялікія дэтэктывы". "Шэрлак Холмс". Фільм 1-ы.
13.15 "Урокі рускай". А. П. Чэхаў. "Маё жыццё". Чытаюць Алег і Міхаіл Яфрэмавы.
13.30 "Страсці па-італьянску".
14.30 "Залаты п'едэстал". Юлія Чапалава.
15.10 "Нечаканыя канікулы".
15.40 "Штрыхі да партрэта мастака". Алена Ахвледзіані.
16.10 "Вандраванні музыканта". Вядучы С. Уладзімірскі.
16.40 "Хакеры наступаюць". Дак. фільм.
17.50 "Пятае вымярэнне". Аўтарская праграма І. Антонавай.
18.15 "Успаміны пра зорны білет". Дак. фільм.
18.45 "Час музыкі". Тэлечасопіс.
19.30 "Гульня на дваіх". Маст. фільм.
21.20 "Культурная рэвалюцыя". "Уцечка мазгоў карысная для Расіі". Праграма М. Швыдкага.
22.20 "Эпізоды". Ігар Ясуловіч.
23.25 "Начны палёт". Вядучы А. Максімаў.

НТБ

7.00, 7.30, 8.00, 13.00, 15.00, 23.15 Сёння.
7.10, 7.35 Раніца на НТБ.
7.50, 9.25 "Тайны следства". Серыял.
10.30 "Асяроддзе".
11.20 Дэтэктыў "Гарачая навіна".
13.20 "Прынцып "Даміно". Ток-шоу.
14.40 Крымінал.
15.30 "Бандыцкі Пецярбург".
16.45 "Увага: вышук!" Яўка з павіннай.
17.35 Крымінал.
18.00 "Сёння" з Пятром Марчанкам.
18.35 "Тайны следства".
19.40 "Бандыцкі Пецярбург". 8-я серыя.
21.00 "Сёння" з Пятром Марчанкам.
21.35 Герой дня.
22.10 "Зусім сакрэтна". "Тайны рускай зброі".
23.35 Гордан.
0.10 Усе зоркі чэмпіяната свету па футболу".

СТБ

6.00 "Паўэр рэйнджэрс, або Магутныя рэйнджэры".
6.30 "Свет Бобі", "Ферма страшыдла".
7.30 "Партрэт у інтэр'еры".
7.45 "Калі ласка, паскардзіцца".
7.50 "Віртуальны свет".
8.00 "Прэм'ер-парад "Сталічны".
8.05 "Тэма дня".
8.15 Драма "Двулікі".
10.30 Спартыўныя навіны.
10.45 Навіны СНД.
11.00 "Загадкі мексіканскіх пірамід". Дак. фільм.
12.00, 15.00, 19.00, 22.50 "24 гадзіны".
12.15 "Бусідо". Тэлефільм.
12.50 "Загадкавы свет".
13.55 "Лэдзі Бомж".
15.15 Мультфільмы.
16.05 "Мінск на перакрыжаванні стагоддзяў".
16.30 "Паўэр рэйнджэрс, або Магутныя рэйнджэры".
16.55 "Чарцяня".
18.00 Спартыўныя навіны.
18.15 "Радыёкропка".
18.35 Фільм, фільм, фільм.
18.45 "Прэм'ер-парад "Сталічны".
18.50 "Тэма дня".
19.15 "Добры вечар, малыш..."
19.30 Баявік "Чорныя бярэты".
21.15 "Лэдзі Бомж".
22.20 Навіны СНД.
22.35 "Арт-экспрэс". Культурнае жыццё сталіцы.
23.10 Трылер "Шкляныя ключы".
1.00 "Віртуальны свет".
1.10 "М 1".

8 КАНАЛ

17.30 Мультфільм.
17.40 Шматсерыйны фільм "Два капітаны". 3-я серыя.
19.00 "Ехалі ў трамваі Ільф і Пятроў".
20.20 К-відэа. "Топ-8".
20.25 "Вечарніца".
20.40, 23.15 Навіны.
21.00 Більярд-мікс.
21.15 Баявік "Моцны арэшак-3".

ПЯТНІЦА, 19 КРАСАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

6.00, 7.00, 8.00, 9.00, 12.00, 15.00, 18.00, 0.20 Навіны.
6.10, 7.10, 8.10 Добрай раніцы, Беларусь!
9.20 "Людзі ў штацкім".
10.10 Сад мары.
10.40 "Прыгоды Шэрлі Холмс".
11.00, 21.50 "Сямейныя вузы".
12.20 Добры дзень, Беларусь!
13.05 Да 120-годдзя Якуба Коласа. "Сымон-музыка". Музычна-літаратурная кампазіцыя.
13.40 "Людзі і дэльфіны". Маст. фільм.
14.45 "Скарбы сусветнай культуры".
15.20 "Маленькія хітруны".
15.45 "Прыгоды Шэрлі Холмс".
16.10 "Пяць цудаў".
16.20 "5 x 5".
17.00 "Людзі ў штацкім".
18.25 Зона Ікс.
18.35 Парламенцкі веснік.
19.00 Маст. фільм "Жалезныя гульні".
20.20 Саюзнае веча.
20.40 Калыханка.
21.00 Панарама.
23.45 Спорт-кур'ер.
22.55 "Камісар Шыманскі".
0.40 Беларуская дваццатка".

ГРТ

8.00, 11.00 Навіны.
8.15, 18.00 "Сямейныя вузы".
9.15 "Самі з вусамі".
9.45 "Слабае звяно".
10.45 "Ералаш".
10.50 Бібліяманія.
15.00 Маст. фільм "Жаночая логіка".
16.00 Вялікае мыццё.
17.00 Вячэрнія навіны.
17.25 Дак. дэтэктыў. "Справа асуджаных. 2001 год".
19.00 Поле цудаў.
20.00 Час.
20.35 Маст. фільм "Жаночая логіка".
21.40 Міфы пра касманаўтаў у фільме "Зорны атрад".
22.30 "Іншы час". Праграма Міхаіла Лявонцьева.
23.15 Маст. фільм "Пісталет у сумачцы Беці Лу".

РАСІЯ

8.00, 10.00, 19.00 Весткі.
8.10 "Навука аб звышнатуральным. Электрычныя рукі".
9.10 "Неразлучныя".
10.20 "Пані Бавары".
16.20 Прэс-клуб.
17.30 Уся Расія.
17.50 "Камісар Рэкс".
18.50 Добрай ночы, малышы!
19.35 Весткі – Масква.
19.55 Дэтэктыў "Гульня ўсур'ёз".
22.10-1.05 Маст. фільм "Свой чалавек".

КУЛЬТУРА

9.10 "Рамантыка раманса". Вядучы Л. Сярэбраннікаў.
9.40 "Любоў да бацькоўскіх трунаў..." "МХАТ. Сны аб мастацкім і агульнадаступным". Дак. фільм.
10.50 "Эпізоды". Ігар Ясуловіч.
11.30, 15.00, 17.30, 23.00 Навіны культуры.
11.50 Разам з Фафалем.
12.05 Чым жыве Расія.
12.20 "Культурная рэвалюцыя". "Уцечка мазгоў карысная для Расіі".
13.15 "Урокі рускай". А. П. Чэхаў. "Маё жыццё". Чытаюць Алег і Міхаіл Яфрэмавы.
13.30 "Страсці па-італьянску".
14.30 Архітэктурная галерэя.
14.45 Улада факта.
15.10 "Нечаканыя канікулы".
15.30 "Персей", "Паляванне". Мультфільмы.
16.05 Сенсацыя! Сенсацыя? Сенсацыя...
16.35 "Любоў да бацькоўскіх трунаў..." "МХАТ. Сны аб мастацкім і агульнадаступным". Дак. фільмы.
17.50 "Хто там...". Аўтарская праграма В. Верніка.
18.15 "Царская ложа". Ларыса Гергіева.
19.00 "XX стагоддзе. Выбранае". Веніямін Каверын. Да 100-годдзя з дня нараджэння.
19.40 "Два капітаны". Маст. фільм.
21.15 Блеф-клуб.
21.55 "Марш Радзецкага". Тэлесерыял.
23.25 "Джазафрэнія". Вядучы І. Бутман.

НТБ

7.00, 7.30, 9.00, 11.00 Сёння.
7.10, 7.35 Раніца на НТБ.
7.50 "Тайны следства".
9.25 Свая гульня.
10.15 Кватэрнае пытанне.
10.50 Смачныя гісторыі.
11.20 Маст. фільм "Жорсткасць".
13.00, 15.00 Сёння.
13.25 "Працяг будзе..." з Юліяй Мяньшовай.
14.15 Пепсі-чарт.
15.30 "Бандыцкі Пецярбург".
16.45 Сквапнасць.
17.35 Крымінал.
18.00 "Сёння" з Пятром Марчанкам.
18.35 "Свабода слова" з Савікам Шустэрам.
20.10 "Крымінальная Расія". "Забіць па-амерыканску".
21.00 "Сёння" з Пятром Марчанкам.
21.45 Маст. фільм "Разумніца Уіл Хантынг".
0.25 "Кома". "Другое жыццё".

СТБ

6.00 "Паўэр рэйнджэрс, або Магутныя рэйнджэры".
6.30 "Свет Бобі", "Ферма страшыдлы".
7.30 "Аўтапанарама".
7.45 "Віртуальны свет".
7.55 "Прэм'ер-парад "Сталічны".
8.00 "Сняданак з Лікай".
8.05 "Тэма дня".
8.15 Баявік "Чорныя бярэты".
10.10 "1/52". Спартыўны агляд.
10.30 Спартыўныя навіны.
10.45 Навіны СНД.
11.00 "Зомбі" Дак. фільм.
12.00 "24 гадзіны".
12.15 "Агенцтва". Камедыйны серыял.
12.50 "Зона цемры". Тэлесерыял.
13.50 "Лэдзі Бомж".
15.00 "24 гадзіны".
15.15 Мультфільмы.
16.05 "Мінск на перакрыжаванні стагоддзяў".
16.30 "Паўэр рэйнджэрс, або Магутныя рэйнджэры".
16.55 "Чарцяня".
18.00 Спартыўныя навіны.
18.15 "Партрэт у інтэр'еры".
18.30 Фільм, фільм, фільм.
18.45 "Прэм'ер-парад "Сталічны".
18.50 "Тэма дня".
19.00 "24 гадзіны".
19.15 "Добры вечар, малыш...".
19.30 Баявік "Адзін супраць усіх".
21.40 "Лэдзі Бомж".
22.45 "Аўтапанарама".
23.00 "24 гадзіны".
23.15 "Прафесія, якую ты выбіраеш".
23.25 "Віртуальны свет".
23.35 Навіны СНД.
23.50 Камедыя "Песня з другога паверха".
1.50 "М 1".

8 КАНАЛ

17.30 Мультфільм.
17.40 Маст. фільм "Два капітаны".
18.55 Тэлемагазін.
19.00 Маст. фільм "Чорны сабака".
20.20 Тэлемагазін.
20.25 "Вечарніца".
20.40, 23.15 Навіны.
21.00 Прагулкі з дыназаўрамі "Легенда аб вялікім Але".
21.25 Тэлемагазін.
21.30 Трылер "Прывід".

СУБОТА, 20 КРАСАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00, 9.00, 15.00, 19.00 Навіны.
7.10 "Ключы да палёў".
8.00 "Пятае вымярэнне".
8.30 Існасць.
9.15 Экран індыйскага кіно "Каханне".
11.55 Сад мары.
12.25 Каралеўскае паляванне.
12.50 Здароўе.
13.20 "Ідэальная пара".
14.15 "Майстар-клас". Да 70-годдзя Саюза кампазітараў Беларусі.
15.20 "Камісар Шыманскі".
16.45 Беларуская дваццатка.
17.15 "Пяць цудаў".
17.45 Чароўная шкатулка "Саюзмультфільма". "Легенда пра Сальеры".
18.05 "Пераадоленне". Відэафільм аб VIII зімовых Параалімпійскіх гульнях. Частка 1-я.
18.35 З дакладных крыніц.
19.25 "На перакрыжаваннях Еўропы". Нацыянальны тэлефестываль песні.
20.10 "VIP".
21.00 Панарама тыдня.
21.50 Хакей. Чэмпіянат свету. Беларусь – Францыя.
23.50 Спорт-кур'ер.
0.00 Камедыйная меладрама "Жаночыя плёткі".
1.35 "Каралева мячоў".

ГРТ

7.00, 9.00, 14.00 Навіны.
7.10 КОАПП.
7.35 Следства вядзе Калабкоў.
7.55 Слова пастыра. Мітрапаліт Кірыл.
8.10 Іграй, гармонік любы!
8.50 Бібліяманія.
9.10 Смехапанарама.
9.45 Смак.
10.05 "Справа асуджаных. 2001 год".
10.35 У свеце жывёл.
11.15 Дэтэктыў "Тайны бацькі Даўлінга".
12.10 Здароўе.
12.50 "Сярэбраны шар". Людміла Савельева. Вядучы – У. Вульф.
13.30 "Мікі Маўс і яго сябры".
14.15 Фільм Станіслава Растоцкага "...і на камянях растуць дрэвы". 1-я і 2-я серыі.
17.00 Вячэрнія навіны.
17.20 "Форс-мажор" з Мікалаем Фаменкам.
18.05 "Жарт за жартам".
18.50 "Хто хоча стаць мільянерам?".
20.00 Час.
20.30 Маст. фільм "Фрэнкі і Джоні".
22.45 "Опера № 1". Канцэрт Вітаса.
23.45 Камедыя "Добрай раніцы, В'етнам".

РАСІЯ

7.15 Тата, мама, я – спартыўная сям'я.
8.00 Здароўе і жыццё.
8.30 Залаты ключ.
8.50 "Ваенная праграма" Аляксандра Сладкова.
9.30 Добрай раніцы, краіна!
10.05 "Сто да аднаго".
11.00 "Навука і тэхніка". Навукова-пазнавальная праграма.
12.05 Камедыйны серыял "Дружная сямейка".
12.40 "Ха". Маленькія камедыі.
13.00, 19.00 Весткі.
13.20 Камедыя "Сэрцы чатырох".
14.50 Кінагісторыі Глеба Скараходава.
15.00 Футбол. Чэмпіянат Расіі. "Зеніт" (Санкт-Пецярбург) – "Лакаматыў" (Масква).
17.00 Мая сям'я.
17.55 Аншлаг.
19.25 Люстэрка.
20.00 Вострасюжэтны фільм "Секта".
21.55 Маст. фільм "Мафія бессмяротная".
23.50-0.49 "Пасажыры ў космасе: ад палітыкі да камерцыі". "Небажыхары. Праз эпозу". Дак. фільм.

КУЛЬТУРА

9.00 Праграма перадач.
9.10 "Дзікія жывёлы." "Дэтэктыў Сквок".
9.35 Вуглы манежа.
10.05 "Робін Гуд". Мультфільм.
10.50 Бабуліны рэцэпты.
11.05 ГЭГ.
11.20 1001 расказ пра кіно.
11.35 Да 75-годдзя з дня нараджэння Паўла Луспекаева. "Са сталі". Праграма А. Басілашвілі.
12.15 "Доўгае шчаслівае жыццё". Маст. фільм.
13.30, 21.30 Навіны культуры.
13.45 Графаман.
14.10 "Брадвей. Broadway". Дак. фільм.
15.10 В. Альшанскі. "Ваша дачка Аляксандра". Тэлеспектакль.
16.35 "Парыжскі часопіс". "Жамчужны кароль Парыжа".
17.05 "Гістарычныя канцэрты". Дж. Расіні. Уверцюры.
17.35 "Сферы" з Інакенціем Івановым.
18.15 "У вашым доме". Мікалай Слічэнка.
18.55 "Цуды Марчыяна". Маст. фільм.
20.30 Асабістыя ўспаміны пра вялікае жыццё.
20.35 "Фрак народа". Аўтарская праграма В. Арэнава.
21.50 "Ночы Кабірыі". Маст. фільм

НТБ

6.55 Анонс дня.
7.00, 9.00, 11.00, 15.00, 18.00 Сёння.
7.15 "Вуліца Сезам".
7.35 Свет прыгод. "Люстэрка, люстэрка".
8.25 "Доктар Бранд". "Без рэцэпта".
9.15 Крымінал. Чыстасардэчнае прызнанне.
9.45 Кватэрнае пытанне.
10.20 Зорка Галівуда Макалей Калкін. "Жаночы погляд" Аксаны Пушкінай.
11.25 Камедыя "Нароўні з бацькам".
13.30 Падарожжы натураліста.
14.05 Свая гульня.
15.25 "Афганскі караван". "Прафесія – рэпарцёр".
15.55 "Працяг будзе..." з Юліяй Мяньшовай. "Крымінальны талент".
16.55 "Невядомая планета". "На паляванні з папуасамі".
18.45 "Агент нацыянальнай бяспекі". "Чалавек без твару". Частка 1-я.
19.55 Баявік "Узрывальнік".
21.55 "Усе адразу!" "Начныя забавы".
22.35 Маст. фільм "Сакрэт".
0.40-1.45 "Зорныя вароты". "Сям'я".

СТБ

6.15 "Загадкі мексіканскіх пірамід". Дак. фільм.
7.15 "У гасцях у Тофіка".
7.30 Мультфільмы.
10.00 "Бафі".
11.00 "Дыскаверы на СТБ".
11.15 "Рамонт".
11.30 "Аўтапанарама".
11.50 "Сняданак з Лікай".
12.15 "Свет спорту".
12.45 Баявік "У зоне асаблівай увагі".
14.55 "Відавочцы".
15.25 "Радыёкропка".
15.45 "Партрэт у інтэр'еры".
16.05 "Чалавек-павук".
17.00 "Прэм'ер-парад "Сталічны".
17.20 "Прафесія, якую ты выбіраеш".
17.30 "Тры хіты ў "Алькатрасе".
18.00 "Гадзіна пік".
19.00 Баявік "Кікбоксер: помста".
21.05 Фільм жахаў "Фауст, Князь цемры".
23.30 "Мутанты Ікс". Тэлесерыял.
0.30 "Навіны сусветнай шоу-індустрыі".
1.00 "М 1".

8 КАНАЛ

15.00 Маст. фільм "На Дэрыбасаўскай добрае надвор'е...".
16.30 "Простае пытанне".
16.40 Мультфільмы 50-х... "Казка пра мёртвую царэўну".
17.10 Тэлемагазін.
17.15 Шматсерыйны фільм "Два капітаны".
18.30 Гурман-клуб.
18.50 К-відэа "Топ-8".
19.00 Містычная драма "Омен".
20.25 "Ракурс".
20.45 "Вечарніца".
21.00 "Вячэрні прыём".
21.25 Маст. фільм "Воўк".

НЯДЗЕЛЯ, 21 КРАСАВІКА

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.00, 9.00, 15.00 Навіны.
7.10 "Ключы да палёў". Заключная серыя.
8.05 "Аграсвет". 8.30 Арсенал.
9.15 Мультыклуб.
9.40 Фільм-казка. "Дачка прынцэсы з млына".
10.45 "Усё нармальна, мама!"
11.25 Тэлевітамін.
11.55 "Каралева мячоў". Заключная серыя.
12.40 "Лёс чалавека". Алена Навіцкая. 13.05 "Спявай, душа!" Фальклорныя калектывы Заслаўя.
13.35 "Наша спадчына". Шэдэўры Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі. Беларускае мастацтва. Частка 1-я.
13.50 Дак. фільм "Мой Шаўчэнка" (Украіна). Фільмы 3-і і 4-ы.
14.45 "І іншыя афіцыйныя асобы".
15.20 Свет і мы.
15.45 Маст. фільм "Фрэнч канкан".
17.30 Крымінальнае дасье.
18.00 "Сустрэча ў Траецкім" з Аляксандрам Дамарацкім.
18.25 "Час мясцовы". Рэпартажы з правінцыі. 18.55 Планета "АРТ".
19.30 Тэлебарометр.
19.45 Энцыклапедыя беларускага спорту. Валейбол.
20.00 Панарама аналітычная.
20.40 Спорт-кур'ер.
20.50 Маст. фільм "Дрэнны добры чалавек".
22.30 Зоркі кінафестываляў у праграме "Тэл. Дом кіно".
22.55 Футбол. Чэмпіянат Беларусі. "БАТЭ" (Барысаў) – "Шахцёр" (Салігорск). 2-і тайм.
23.50 "Жулі Леско".
1.20 Дак. серыял "Пары і дуэты".

ГРТ

7.00, 9.00, 14.00 Навіны.
7.10 Армейскі магазін.
7.40 Дысней-клуб. "Звераняты джунгляў".
8.05 Ранішняя зорка.
8.50 Бібліяманія.
9.10 "Бесталковыя нататкі" з Дзм. Крыловым.
9.30 Пакуль усе дома.
10.10 КВЗ-2002.
12.15 "Самі з вусамі".
12.45 Разумніцы і разумнікі.
13.10 Скарбы Крамля.
13.30 "Мікі Маус і яго сябры".
14.15 "Ералаш".
14.20 Французская камедыя "Інспектар-разява".
16.05 Жывая прырода. "Царства рускага мядзведзя".
17.00 Вячэрнія навіны.
17.20 Новы "Ералаш".
17.30 Камедыя "Каралева бензакалонкі".
19.00 Баявік "Водны свет".
21.30 Часы.
22.45 Фільм А. Сакурава "Цялец".

РАСІЯ

7.05 Тата, мама, я – спартыўная сям'я. 7.50 Рускае лата.
8.40 "ТБ Бінга шоу".
9.20 Добрай раніцы, краіна!
9.55 Сам сабе рэжысёр.
10.50 "Гарадок". Дайджэст.
11.25 Камедыя "У Фантацыі зноў непрыемнасці". 13.00 Весткі.
13.20 Парламенцкая гадзіна.
14.05 Дыялогі пра жывёлу.
15.00 Вакол свету.
15.50 ТБ Бінга навіны.
15.55 Аншлаг.
17.00 Прыгодніцкі фільм "Фантом".
19.00 Весткі тыдня.
20.10 "Пакой смеха".
21.10 Вострасюжэтны фільм "Мэверык".
23.35 Спорт за тыдзень.
0.35-1.41 "Твін Пікс".

КУЛЬТУРА

9.00 Праграма перадач.
9.10 "Дзікія жывёлы". "Паша".
9.35 "Перапутаныя астравы". Тэлегульня для школьнікаў.
10.00 "Шкодная нядзеля". Маст. фільм. 11.20 Нядоўгія гісторыі.
11.35 1001 расказ пра кіно.
11.50 Да 80-годдзя з дня нараджэння Станіслава Растоцкага "Майскія зоркі". Маст. фільм.
13.30, 21.30 Навіны культуры.
13.45 Магія кіно.
14.10 Мультфільмы.
14.50 "Шэдэўры сусветнага музычнага тэатра". Дж. Пучыні. "Багема". Фільм-опера.
16.50 "Дом акцёра". "Далёкае і блізкае". 17.35 Тым часам.
18.15 "XX стагоддзе. Выбранае". Станіслаў Растоцкі. Да 80-годдзя з дня нараджэння.
18.55 "Дажывём да панядзелка". Маст. фільм.
20.35 Асабістыя ўспаміны пра вялікае жыццё.
20.40 "Госць у акцёрскай студыі". Джэк Леман. 21.50 "Містэр Робертс". Маст. фільм.

НТБ

6.55 Анонс дня.
7.00, 9.00, 11.00, 15.00 Сёння.
7.20 "Вуліца Сезам".
7.40 Ах ужо гэтыя дзеці!
8.10 Пепсі-чарт.
9.15 "Агент Нацыянальнай бяспекі".
10.25 Крымінальная Расія. "Забіць па-амерыканску".
11.25 Камедыя "Непадатлівыя".
13.05 Смачныя гісторыі.
13.25 Служба выратавання.
14.00 Свая гульня.
15.25 "Скураныя галовы". "Прафесія – рэпарцёр".
15.45 "Я і мой сабака". Дог-шоу.
16.40 "Вера Сотнікава". "Жаночы погляд" Аксаны Пушкінай.
17.15 Вочная стаўка.
17.50 Шоу Алены Сцепаненка.
18.45 "Агент нацыянальнай бяспекі". "Чалавек без твару". Частка 2-я.
20.00 "Надоечы" з Леанідам Парфёнавым. 21.15 Лялькі.
21.35 Вострасюжэтны фільм "Нямы крык".
23.45 "Зорныя вароты". "Тайны".
0.50-1.25 Часопіс Лігі чэмпіёнаў.

СТБ

6.00 "Зомбі". Дак. фільм.
7.00 "1/52".
7.15 "У гасцях у Тофіка".
7.30 Мультфільмы.
9.00 "Гадзіна пік" з Рыгорам Новікавым.
10.00 "Бафі". Заключная серыя.
11.00 "Тры хіты ў "Алькатрасе".
11.30 "Дыскаверы на СТБ".
12.00 "Сняданак з Лікай".
12.25 "Прэм'ер-парад "Сталічны". 12.45 Баявік "Адказны ход". 14.45 "Відавочца".
15.20 "Агенцтва". Камедыйны серыял. 15.55 "Чалавек-павук".
16.45 "Мяжа. Таёжны раман".
18.00 "Прывітанне, доктар!".
18.10 "Рамонт".
18.25 "Арт-экспрэс". Культурнае жыццё сталіцы.
18.45 "Пакуль гарыць свечка...".
19.15 "Аўтапанарама".
19.35 "Калі ласка, паскардзіцца".
19.40 "168 гадзін Мінска".
20.40 Трылер "Папутчык".
23.00 "Сакрэтныя матэрыялы".
0.00 "Алфрэд Хічкок прадстаўляе". 0.35 Начны музычны канал. 1.50 "М 1".

8 КАНАЛ

15.00 Шматсерыйны фільм "Два капітаны".
16.15 Прызёры Першага Рэспубліканскага фестывалю дзіцячага відэа.
16.30 "Еўропа сёння".
17.00 Мультфільм "Пакахонтас".
18.15 Маст. фільм "Васа".
20.40 Тэлемагазін.
20.45 "Вечарніца".
21.00 Праграма "У бары "У Алега". 21.45 Маст. фільм "Джэймс Бонд. З Расіі з любоўю".

Рэспубліканскі цэнтр фізічнага выхавання і спорту навучэнцаў і студэнтаў Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь выказвае глыбокае спачуванне родным і блізкім з прычыны смерці Анатоля Міхайлавіча КРЫВАЛАПАВА.

Галоўны рэдактар Аляксандр Гайдук

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Рэгістрацыйны нумар 197.

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны прыёмнай рэдакцыі: 36-91-42; намеснікаў галоўнага рэдактара — 36-90-63, 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-53-22; аддзелаў: школ — 36-43-62; праблем выхавання — 36-43-71; інфармацыі — 36-43-71; навукі і ВНУ — 36-44-25; кіравання адукацыяй, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.
ФАКС: 36-53-22, bng@e-mail.ru

Адказны дзяжурны Ірына КУЛІКОЎСКІХ.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва «Беларускі Дом друку», 220013, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12. Заказ № 2257
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 12.4.2002 г. у 18.10
Тыраж 30.000 экзэмпляраў.